

TARTU ÜLIKOOL
ÕIGUSTEADUSKOND
Karistusõiguse osakond

Kristiina-Marita Alliksoo

**KÜBERKIUSAMINE, SELLE ERI VORMID JA NENDE TÕKESTAMINE
ALAEALISTE SEAS**

Magistritöö

Juhendaja

PhD Marianne Paimre

Tallinn
2017

SISUKORD

SISSEJUHATUS.....	3
1. KÜBERKIUSAMINE	8
1.1. Küberkiusamise olemus ja tunnusjooned	8
1.2. Küberkiusamise levik mujal maailmas ja Euroopas.....	20
1.3. Levik Eestis	24
2. KÜBERKIUSAMISE ERI VORMID.....	28
2.1. Nancy Willardi käsitlus.....	30
2.2. Annalaura Nocentini <i>et al</i> käsitlus	31
2.3. Eri vormid Eestis	32
3. KÜBERKIUSAMISE TÕKESTAMINE.....	35
3.1. Tõkestamine mujal maailmas.....	39
3.2. Tõkestamine Euroopas.....	43
3.3. Tõkestamine Eestis	49
KOKKUVÕTE	60
CYBERBULLYING, ITS DIFFERENT FORMS AND PREVENTION METHODS AMONG MINORS.....	65
KASUTATUD ALLIKAD	70

SISSEJUHATUS

Kiusamine, kui teatud käitumisviis, on maailmas kaua eksisteerinud ning seda on palju uuritud. Nii nagu enamik asju, käib ka kiusamine ajaga kaasas ning areneb. Kahtlemata on 21. sajandi olulisemaks märksõnaks tehnoloogia areng ning see on avaldanud mõju ka kiusamisele, mis on kolinud üle küberruumi. Seega on traditsioonilise kiusamise kõrvale kerkinud uue valdkonnana küberkiusamine, mis käesoleva töö autori arvates on ohtlikum traditsioonilisest kiusamisest selle poolest, mida ta võimaldab.

Küberkiusamise uuringud hakkasid ilmuma umbes 15 aastat tagasi ning siis kirjeldati esimesi seoseid tehnikavahendite, traditsioonilise kiusamise ja küberkiusamise vahel. On teadlasi, kes nimetavad seda küberkiusamiseks, elektrooniliseks kiusamiseks või interneti kiusamiseks.¹ Küberkiusamise tekke põhjuseks peetakse interneti ning mobiiltelefonide arengut. Tänapäeva noorte jaoks on oluline roll mobiiltelefonidel ning internetil ja nad peavad seda osaks oma sotsiaalsest elust. Põhjuseks peetakse seda, et nad on tehnikaga koos üles kasvanud ning peavad seda enda elu lahutamatuks osaks.² D. Butler, S. Kift ja M. Campbell on pakkunud välja põhjuse, miks küberkiusamine on nii levinud just praeguste laste ja noorte seas. Nimelt, nemad on see esimene põlvkond, kes on üles kasvanud täielikult digitaalse tehnoloogia maailmas.³

EU Kids Online uuringu põhjal on tehtud kindlaks, et Eesti noored on ühed enim kiusamist kogevad noored üle Euroopa. Eeltoodud uuring on läbi viidud 2010. aastal ning siis oli Eesti

---

¹ E. Menesini, C. Spiel. Introduction: Cyberbullying: Development, consequences, risk and protective factors. *European Journal of Developmental Psychology* 2012, Vol 9, No 2, p 163

² R. M. Kowalski, S. P. Limber, P. W. Agatston. *Cyberbullying: bullying in the digital age*. Wiley-Blackwell, 2nd ed, 2012, p 2

³ D. Butler, S. Kift, M. Campbell. Cyber bullying in schools and the laws: Is there an effective means of addressing the power imbalance. *eLaw journal: Murdoch University Electronic Journal of Law* 2009, Vol 16, No 1, p 86

noorte hulgas suureks probleemiks kiusamine ning võttes arvesse praegust küberajastut, siis see on kandunud üle ka kübermaailma.⁴

Nagu eespool on välja toodud, siis küberkiusamise teket soodustas tehnoloogia areng, mis võimaldab viibida küberruumis ning olla koguaeg kättesaadav teiste jaoks.⁵ Iseenesest ei ole eelnevalt nimetatud aspektid põhjuseks, miks teist inimest küberkiusata. Pigem võib põhjuseks olla asjaolu, et üheltpoolt noored ei ole teadlikud Internetis varitsevatest ohtudest ning teisalt ei teata, kuidas tuleks küberruumis käituda.⁶ Eeltoodu on ka põhjuseks, miks jagatakse enda kohta sotsiaalmeedias informatsiooni, miks ei peaks olema kõigile nähtav.

Küberkiusamine ei ole kindlasti üksnes noori puudutav probleem, kuid käesoleva magistritöö raames keskendutakse küberkiusamise probleemile alaealiste ehk kooliõpilaste seas. Küberkiusamine on kogu maailmas, sh Eestis esinev probleem ning seda tuleb efektiivselt tõkestada. 2014. aastal arutati Riigikogu täiskogu istungil esimest korda probleemi seoses Eestis leviva küberkiusamisega.⁷ 2015. aastal tegi Euroopa Parlament resolutsiooni mobiiltelefoni teel toimuva noorte küberahistamise vastase võitluse kohta, millega kutsuti üles Euroopa Komisjoni, Nõukogu ja liikmesriike tegema teavitustööd eeltoodud probleemi ohtude kohta ja toetama liikmesriike selle ohu ennetamisel.⁸

Mujal maailmas ja Euroopas on küberkiusamist käsitletud rohkelt haridusteadustes ja psühholoogia valdkonnas. Õigusteaduse valdkonnas on seda käsitletud peamiselt sellest aspektist, kas see nähtus vajaks eraldi reguleerimist seadusandluse tasandil või saab sellele kohaldada olemasolevat seadust. Näiteks S.W. Brenner ja M. Rehberg on uurinud, kas küberkiusamise jaoks

---

⁴ V. Kalmus jt. Riskid ja turvalisus Internetis: Euroopa laste vaatenurk, Eu Kids Online Arvutivõrgus: <http://www.lse.ac.uk/media@lse/research/EUKidsOnline/EU%20Kids%20II%20%282009-11%29/EUKidsExecSummary/EstoniaExecSum.pdf> (24.12.2016)

⁵ R. Deschamps, K. McNutt. Cyberbullying: What's the problem? Canadian Public Administration, Vol 59, No 1, 2016, p 63

⁶ B. Lorenz. Digiturbe spetsialist: kaitse oma last küberkiusamise eest. - Lääne elu 03.02.2016.

⁷ Riigikogu, XII Riigikogu stenogramm. Arupärimine Eestis leviva küberkiusamise kohta (nr 421). 08.09.2014. Arvutivõrgus: <http://stenogrammid.riigikogu.ee/et/201409081500#PKP-15404> (24.02.2017)

⁸ Euroopa Parlament. Euroopa Parlamendi resolutsiooni ettepanek mobiiltelefoni teel toimuva noorte küberahistamise vastase võitluse kohta, 09.09.2015. Arvutivõrgus: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//NONSGML+MOTION+B8-2015-0943+0+DOC+PDF+V0/ET> (26.01.2017)

tuleks luua uus kriminaalõigus või on sellele võimalik kohaldada olemasolevat õigust.⁹ M. C. Ruedy on uurinud, kas on vaja luua eraldi küberkiusamise vastast seadust.¹⁰ Need on üksikud näited, et sellest vaatenurgast on küberkiusamist uuritud. Paljuski on sellistele uuringutele andnud tõuke küberkiusamise surmaga lõppenud juhtumid, peale mida on tõusetunud küsimus, mida selle probleemiga ette võtta. On mitmeid riike, kel on oma nn „hispaanlanna juhtum“, mis viis Eestis 14-aastase Sten Kalma enesetapuni. Näiteks on küberkiusamine viinud enesetapuni Ameerika Ühendriikides 14-aastase Ryan Halligan'i, Missouris 14-aastase Megan Meier'i, Floridas 13-aastase Hope Witsell'i, Kanadas 16-aastase Amanda Todd'i.¹¹ Tegemist on rohkem kõlapinda leidnud küberkiusamise juhtumitega, kuid on põhjust uskuda, et surmaga lõppenud küberkiusamise juhtumeid on rohkem.

Seni on Eestis küberkiusamist uuritud peamiselt sotsiaal- ja haridusteadustes ning muu teadustöö raames on antud teemat uurin Karin Naruskov ja Piret Luik. Õigusteaduses on küberkiusamist uurinud Reili Ebral ning kirjutanud sel teemal 2012. aastal oma magistritöö alaealiste karistuslikest hoiakutest küberkiusamise suhtes. Käesoleva töö autori andmetel kaitstakse 2017. aasta kevadel Tartu Ülikoolis magistritöö teemal küberkiusamine Eestis ja selle õiguslik regulatsioon. Rohkem ei ole küberkiusamist õigusteaduses uuritud, kuid selge vajadus selleks esineb, kuivõrd tegemist on kasvava probleemiga ning kujutab tõsist ohtu. Selleks, et küberkiusamist tõkestada, on vaja mõista selle olemust ja mõju ehk seda tundma õppida. Eeltoodu ajendas käesoleva magistritöö autorit sel teemal kirjutama, et teada saada, kas selles valdkonnas tehtav ennetustöö või üldiselt meie teadmised sellest on piisavad, et tõkestada küberkiusamist. Küberkiusamine kujutab ohtu vaimsele tervisele kui ka elule, mistõttu on küberkiusamise puhul kaitstavaks õigushüveks inimese tervis. Küberkiusamine riivab mitmeid põhiõiguseid, lisaks võib see anda aluse minna tsiviilkorras kohtusse mittevaralise kahju hüvitamiseks. Lähtudes eelpool kirjutatud põhjendustest, on tööl nii teoreetiline kui ka praktiline tähendus.

---

⁹S. W. Brenner, M. Rehberg. „Kiddie Crime“? The Utility of Criminal Law in Controlling Cyberbullying. – First Amendment Law Review, 2009, vol 8, No 1

¹⁰M. C. Ruedy Repercussions of a MyCspace teen Suicide: Should Anti-Cyberbullying Law be Created. - North Carolina Journal of Law and Tehenology, 2008, Vol 9, No 2

¹¹NoBullying.com. The Top Six Unforgettable Cyberbullying Cases Ever. Arvutivõrgus: <https://nobullying.com/six-unforgettable-cyber-bullying-cases/> (17.04.2017)

Küberkiusamise näol on tegemist globaalse probleemiga, mis on kõikides riikides rohkemal või vähemal määral esinev. Tulenevalt asjaolust, et küberkiusamine ei tunne mingeid piire, sh riigipiire, tuleb kõikidel riikidel ühiselt tegutseda, et küberkiusamise vastu võidelda. Autorile tundub, et praegusel ajahetkel ei ole Eestis selles valdkonnas tehtav teadvustamistöö piisav ning tõkestamiseks tuleb võtta eeskju mõne teise riigi toimivast praktikast.

Magistritöö eesmärk on uurida, miks tuleb riikidel küberkiusamist tõkestada ning millised erinevad võimalused tulevad kõnealla selleks, et kaitsta alaealisi küberkiusamise eest. Uuritakse, millised programmid ja meetmed on kasutusel teistes riikides selleks, et tõkestada küberkiusamist ning kas need on eesmärki kandnud. Ühtlasi uuritakse milliseid meetmeid on Eesti võtnud kasutusele, et tõkestada küberkiusamist ning kas seda võib pidada piisavaks ning kas küberkiusamine on Eestis vähenenud.

Käesoleva töö uurimisobjektiks oleva küberkiusamise tõkestamise hindamiseks kasutatakse analüütilist meetodit. Samuti leiab kasutust võrdlev meetod, mille käigus võrreldakse Eestis kasutusel olevaid tõkestamise programme muudes riikides kasutusel olevate tõkestamise programmidega.

Magistritöö jaguneb kolmeks peatükiks. Töö esimeses peatükis antakse esmalt ülevaade küberkiusamise olemusest ja tunnusjoontest. Tutvustatakse küberkiusamise erinevaid definitsioone ning käsitletakse ka traditsioonilist kiisamist, et luua võrdlusmoment. Samuti antakse ülevaade küberkiusamise levikust maailmas ja Euroopas. Euroopa riikidest antakse ülevaade Austria, Portugali, Soome, Ühendkuningriigi ja Norra näitel. Riikide valikul on lähtunud EU Kids Online raportis¹² küsitlustulemuste põhjal liigitatud riikide rühmadest, esitledes igast rühmast ühe või kahe riigi küberkiusamise levikut. Peatüki lõpetab ülevaade küberkiusamise levikust Eestis.

Töö teine peatükk on pühendatud küberkiusamise erinevate vormide tutvustamisele ning kuidas erinevad autorid on liigitanud küberkiusamist. Ühtlasi tuuakse välja mõni seni aset leidnud küberkiusamise juhtum ning esitletakse ka põhilisi Eestis levivaid küberkiusamise vorme.

---

¹² L. Haddon, S. Livingstone. and the EU Kids Online Network. EU Kids Online: National perspectives.

Arvutivõrgus:

<http://www.lse.ac.uk/media@lse/research/EUKidsOnline/EU%20Kids%20III/Reports/PerspectivesReport.pdf>

(11.04.2017)

Töö kolmandas peatükis antakse esmalt ülevaade, miks tuleb küberkiusamist tõkestada, millised tõkestamise meetmed on ning kuidas need jagunevad gruppidesse. Tutvustatakse üldiseid tõkestamise võimalusi. Järgnevalt antakse ülevaade küberkiusamise tõkestamisest maailmas, Euroopas ja Eestis tuues välja konkreetseid näiteid, mida riigid on tarvitusele võtnud. Euroopa riikides kasutusel olevatest meetmetest ülevaate andmisel on lähtutud samadest riikidest, milles ka töö esimeses peatükis levikust ülevaadet andes. Lisaks on esitletud ka mõne teise Euroopa riigi meedet.

Tõkestamise all peetakse silmas erinevaid preventatiivseid lähenemisi, et vähendada probleemi esinemist noorte seas ning hoida ära ohtlikke tagajärgi. Ameerika Ühendriikide näitel on esitletud ka kohtupraktikat, mis on tekkinud seoses kooli poolt rakendatud distsiplinaarmedetega küberkiusaja suhtes. Käsitletakse erinevaid tõkestamise programme Eestis ja mujal. Analüüsist selgub, milliseid tõkestamise viise on kasutatud mujal maailmas ning kui efektiivsed need on olnud. Töö autor teeb ka ettepanekuid, kuidas saaks selle kasvava probleemiga paremini võidelda ning mida peaks Eesti riik veel tegema, et küberkiusamist tõkestada.

Töö kirjutamisel on allikatena kasutatud nii eesti-, kui ka inglisekeelset teemakohast õiguslast, psühholoogia ja kasvatusteadustealast kirjandust ning on püütud kasutada võimalikult palju kaasaegset kirjandust, et säiliks töö ajakohasus. Eestikeelsetest õiguslastest teostest on kasutatud ühte magistritööd ning lisaks mõnda bakalaureuse- ja magistritööd muust valdkonnast. Ühtlasi on töös kasutatud karistusseadustiku kommenteeritud väljaannet.

Märksõnad: karistusõigus, küberkiusamine, lapse õigused, tõkestamine.

1. KÜBERKIUSAMINE

1.1. Küberkiusamise olemus ja tunnused

Traditsiooniline kiusamine on väga vana nähtus, mida on maailmas uuritud juba 1970. aastatest ning alates sellest ajast on seda teaduslikult uuritud viies läbi erinevaid uuringuid.¹³ Eesti keele seletav sõnaraamat¹⁴ defineerib kiusamist, kui korduvat kaasõpilase kiusamist koolis. Seega võib asuda seisukohale, et koolikiusamine on traditsiooniline ehk silmast-silma kiusamine. Mõningast hulka konflikte ning tülitamist peetakse noorte vahelistes suhetes tavapäraseks, kuid kiusamine tõenäoliselt põhjustab rohkem ohtu noorte tervele arengule.¹⁵ Üheks kiusamise põhjuseks peetakse seda, et kiusajad tahavad saavutada populaarsust ja staatust eakaaslaste seas ning kiusatavateks langevad madala populaarsusega noored.¹⁶

T. R. Nansel *et al* on määratlenud kiusamist kui agressiooni tüüpi, mille puhul esinevad järgmised tunnused:

- 1) teatud käitumine, millega soovitakse tekitada isikule kahju või teda häirida;
- 2) seda käitumist korratakse mingi perioodi vältel;
- 3) jõudude vahekorras on erinevus ehk mõjukam isik või grupp ründab vähema jõuga isikut. Jõudude vahekord võib seisneda füüsilises või psühholoogilises aspektis ning agressiivne käitumine võib olla verbaalne (nt nimedega hüüdmine, hirmutamise), füüsiline (löömine) või psühholoogiline (kuulujutud, grupist väljaarvamine).¹⁷

---

¹³ P. K. Smith. The nature of cyberbullying and what we can do about it. - Journal of research in special educational needs 2015, Vol 15, No 3, p 176

¹⁴ Eesti Keele Instituut. Eesti keele seletav sõnaraamat. Arvutivõrgus: <http://www.eki.ee/dict/ekss/> (09.10.2016)

¹⁵ T. R. Nansel, *et al.* Bullying Behaviors Among US Youth. Prevalence and Association With Psychosocial Adjustment. Journal of American Medical Association 2001, Vol 285, No 16, p 2094

¹⁶ E. Menesini, C. Spiel, p 165

¹⁷ T. R. Nansel, *et al.*, p 2094

D. Olweus defineerib kiusamist läbi kolme tunnuse: tahtlus, korduvus ja jõudude vahekord¹⁸ ning mitmed teised autorid on D. Olweuse poolt välja toodud tunnusjoontega nõustunud, kuigi on ka neid, kes korduvuse aspekti seavad kahtluse alla.

J. Snakenborn, R. Van Acker ja R. A. Gable on seisukohal, et mõni kiusamiskäitumine võib leida aset ainult üks kord. Samas ei pruugi iga sõnadega solvamine olla automaatselt kiusamine ning isegi mitte siis, kui seda tehakse korduvalt, kui selle puhul puudub pahatahtlikkus.¹⁹ Seega seab eeltoodud käsitlus üheks oluliseks tunnusjooneks pahatahtlikkuse, mis peab esinema selleks, et ühte tegevust saaks nimetada kiusamiseks ning kui tegu pahatahtlik, siis võib ka ühekordne tegu olla kiusamine. Samas tekib küsimus, kas ei peaks olema määrav ka see, kuidas see isik suhtub öeldusse, kellele öeldakse midagi isiku poolt, kellel tegelikult puudub pahasoovalik eesmärk. Käesoleva töö autor leiab, et siinkohal võiks olla oluline ka adressaadi enda suhtumine talle öeldusse. D. Olweus, kes on üks esimesi, kes uuris põhjalikult kiusamist, on seisukohal, et kiusamine ei ole see, kui kiusatakse sõbralikul või mängulisel moel. Samuti mitte juhul, kui enamvähem sama tugevuse või mõjuga noored omavahel vaidlevad või kaklevad.²⁰ Sellegi poolest jääb lahtiseks küsimus, kas isiku enda suhtumine kiusamiskäitumisse on oluline või mitte. Näiteks, kui isik ise ei võta tegu kui kiusamist, siis ehk ei saagi seda kvalifitseerida kiusamiseks.

Traditsioonilist kiusamist on uuritud palju ning olulisi erinevusi selle määratlemisel ei esine, kuigi korduvuse aspekti on kahtluse alla seatud. Põhiline arusaam kiusamisest on saavutatud, mis annab võimaluse edasi minna küberkiusamise juurde.

Alates 2004 aastast on tõusnud teadlikkus küberkiusamisest kui uuest kiusamise liigist, kuigi seda esines juba enne 2000 aastat.²¹ Küberkiusamisele ei leidu seletavas sõnaraamatus vastet, kuid ilmselt ei tekita raskusi mõista, mida see endast üldjoontes kujutab või millises keskkonnas see esineb. Siiski võib erisuste väljatoomine traditsioonilisest kiusamisest osutada keeruliseks. Töös varasemalt käsitleti kiusamise olemust, mis ei ole mitte kuidagi uus nähtus, kuid lisades

---

¹⁸ D. Olweus. *Bullying in school. What we know and what we can do.* Oxford: Blackwell, 2005, p 9-10

¹⁹ J. Snakenborg, R. Van Acker, R. A. Gable. *Cyberbullying: prevention and intervention to protect our children and youth.* – *Preventing school Failure: alternative education for children and youth* 2011, Vol 55, No 2, p 89

²⁰ D. Olweus. *Cyberbullying: An overrated phenomenon?* *European Journal of Developmental Psychology* 2012, Vol 9, No5, p 523

²¹ P. K. Smith 2015, p 176

sellele tehnoloogia kasutamise aspekti, tekib nähtus, millest vabanemine võib olla väga keeruline. Mobiiltelefonide kaudu on võimalik siseneda sotsiaalmeedia kanalitesse ning 3G tehnoloogia annab võimaluse olla koguaeg sisselogitud sotsiaalmeedia veebilehele, mis loob keskkonna küberkiusamisele.²²

Eestis puudub küberkiusamise legaalseadust. Politsei- ja Piirivalveamet on küberkiusamist defineerinud kui internetikeskkonnas aset leidvat kiisamist.²³ Ilmselt on tegemist kõige lihtsama lähenemisega küberkiusamisele, kus on võetud lähtepunktiks keskkond, kus see aset leiab. P. K. Smith on 2008. aastal defineerinud küberkiusamist kui grupi või üksikisiku poolt elektroonilist vahendit kasutades korduvalt tehtavat agressiivset ja tahtlikku tegu isiku suhtes, kes ei suuda ennast kaitsta.²⁴ Võrreldes eeltooduga on sama autor 2015. aastal defineerinud küberkiusamist kui elektroonilist või võrgu (*online*) kiisamist, milleks kasutatakse mobiiltelefoni või Interneti.²⁵ Kõrvutades sama autori küberkiusamise definitsioone on värskem lähenemine läinud oluliselt selgemaks ja lihtsamaks ja aluseks on võetud keskkond, kus see aset leiab ning vahendid, mida selleks kasutatakse.

R. Deschamps ja K. McNutt on seisukohal, et küberkiusamist defineerides on peetud silmas, et see on tahtlik tegevus, mis tuleneb koolist ning selle peamised ohvrid on noored, kuid päris õigeks nad sellist lähenemist ei pea. Küberkiisamine on seotud mobiiltelefonidega, mis võimaldavad olla pidevas ühenduses võrgumaailmaga. Seetõttu ei ole kool peamine paik, kus esineb küberkiisamist,²⁶ vaid tänapäeval on kiisamine toodud kodudesse.²⁷ See tähendab seda, et isegi kodu ei kaitse sind kiisamise eest ning sa võid saada kiisava sisuga sõnumeid ja e-maile

---

²² A. Srivastava, R. Gamble, J. Boey. Cyberbullying in Australia: Clarifying the Problem, Considering the Solution. – International Journal of Children's Rights 2013, Vol 21, No 1, p 29

²³ Politsei- ja Piirivalveamet. Küberkiisamine. Arvutivõrgus: <https://www.politsei.ee/et/nouanded/noorele/kuberkiisamine/> (03.09.2016)

²⁴ P. K. Smith et al. Cyberbullying: its nature and impact in secondary school pupils. – Journal of Child Psychology and Psychiatry and Allied Disciplines 2008, Vol 49, No 4, p 376

²⁵ P. K. Smith 2015, p 176

²⁶ R. Deschamps, K. McNutt, p 63

²⁷ V. Skye Wingate, J. A. Minney, R. E. Guadagno. Sticks and stones can break your bones, but words will always hurt you: A review of cyberbullying. – Social Influence 2013, Vol 8, No 2-3, p 88

ükskõik kus viibides.²⁸ Põhjus, miks küberkiusamine saab toimuda ja miks see esineb sageli just noorte seas, on asjaolu, et ei suudeta näha ohtusid. Internetis tuleb käituda ettevaatlikult ning viisakalt teiste suhtes.²⁹

Küberkiusamist kutsutakse ka virtuaalseks kiusamiseks³⁰ ning küberkiusamise puhul kasutatakse kiirsõnumeid, e-maile, jututubasid, veebilehti, *online*-mänge, suhtlusportaale ning sms-e,³¹ blogisid, Interneti küsitlusi, veebikaameraid³² jne. Tegemist ei ole ammendava loeteluga praeguse kiire tehnoloogia arengu ajastul. Ollakse seisukohal, et osad küberkiusamise viisid on kahtlemata rohkem kahju põhjustavad kui teised ning seega ka sihtmärgile püsivamat mõju tekitavamad.³³

Eeltoodu näitab, et küberkiusamisel ei ole ühte kindlat definitsiooni, mida kõik aktsepteeriksid ning kasutaksid, kuigi märksõnade osas ollakse enamjaolt ühel nõul. Ühtlasi selgus K. Naruskovi ja P. Luige poolt läbiviidud uuringu tulemustest, et õpilased ei erista kiusamise ja küberkiusamise terminit, vaid kasutavad mõlema puhul terminit kiusamine.³⁴ Seega ei pruugigi esineda vajadust defineerida küberkiusamist spetsiifiliselt, vaid piisab kui öelda, et tegemist on kiusamisega, mis leiab aset küberruumis.

Küberkiusamise eripära on see, et kui traditsiooniline kiusamine on justkui raamides ning mõningal määral etteaimatav ja märgatav, siis küberkiusamine seda ei ole. Sa võid selle ohvriks sattuda ükskõik kus olles või millises seltskonnas liikudes. Töö autori arvates võib küberkiusamise ohvriks langeda ka populaarne või füüsiliselt tugev noor, sest need tegurid ei mängi küberkiusamise ohvriks langemisel absoluutselt mitte mingisugust tähtsust.

---

²⁸ R. Slonje, P. K. Smith. Cyberbullying: another main type of bullying. – Scandinavian journal of psychology 2008, Vol 49, No 2, p 148

²⁹ B. Lorenz.

³⁰ Samas.

³¹ R.M. Kowalski, S. P. Limber. Psychological, Physical, and academic correlates of cyberbullying and traditional bullying. – Journal of adolescent health 2013, Vol 53, No 1, p 13

³² J. F. Chisholm. Review of the Status of Cyberbullying and Cyberbullying Prevention. – Journal of Information Systems Education 2014, Vol 25, No 1, p 79

³³ S. Hinduja, J. W. Patchin. Bullying, Cyberbullying and Suicide. Archives of Suicide Research 2010, Vol 14, No 3, p 208

³⁴ K. Naruskov, P. Luik. Küberkiusamise fenomeni tajumine Eesti õpilaste seas: sooline võrdlus kiusamise kriteeriumite ja liikide alusel. Eesti Haridusteate ajakiri 2015, Vol 2, No 3, lk 195

Noorte sotsiaalne käitumine on tugevalt seotud tajutud sotsiaalsete tavadega. Teatud küberkäitumine nagu näiteks liigne isiklike fotode üleslaadimine, isikliku info avalikult jagamine ning püsivalt ühenduses olemine virtuaalmaailmaga on kindlaks määratud sotsiaalsetest tavadest, mis on eakaaslaste grupi survest tuletatud.³⁵

L. Tamm poolt läbiviidud uuringust selgus, et noored ise on küberkiusamise tekke põhjusena välja toonud lisaks tehnoloogia kiirele arengule ka Internetis enese kohta info jagamise. Nähakse varianti, et tavakiusamise protsess võib jätkuda küberruumis.³⁶ Samuti on küberkiusamist pidanud traditsioonilise kiusemise järjeks Snakesborg, R. Van Acker ja R. A. Gable.³⁷ P. K. Smith on traditsioonilise ja küberkiusamise omavahel sidunud sellega, et enamjaolt see, kes on olnud tavalise kiusemise ohver, on ka küberkiusamise ohver ning see, kes on küberkiusaja oli ka traditsiooniline kiuseaja.³⁸ On neid, kes on seisukohal, et kiusemine kandub küberruumi selle keskkonna tõttu ning küberkiusamisele omased tunnused üksnes süvendavad küberkiusamise levimist.³⁹

Käesoleva töö autori arvates ei pruugi küberkiusamisel ja traditsioonilisel kiusemisel ilmingimata olla sellist seost. Arvestatav variant on see, et küberruumis võidakse kiuseata isikut, keda traditsioonilisel viisil mingil põhjusel ei julgeta ning sellele ei pea eelnema kiusemist koolis, millele vastatakse küberruumis.

Kokkuvõtlikult on võimalik küberkiusamist eristada traditsioonilisest kiusemisest järgmistest aspektidest lähtudes:⁴⁰

- 1) sõltuvus isiku tehnoloogilisest oskusest;
- 2) kaudne ning anonüümne;

---

³⁵ R. Del Rey, J. A. Casas, R. Ortega. Impact of the ConRed Program on Different Cyberbullying Roles. – *Aggressive Behavior* 2016, Vol 42, No 2, p 125

³⁶ L. Tamm. Küberkiusamise ja tavakiusamise seosed ja erinevused ühe Eesti kutsekooli 16-aastaste noorte ja nende lapsevanemate arvamuse põhjal. Bakalaureusetöö. Tartu, 2015, lk 20, 23

³⁷ J. Snakenborg, R. Van Acker, R. A. Gable, p 89

³⁸ P. K. Smith *et al.*, p 380

³⁹ V. Skye Wingate, J. A. Minney, R. E., p 92-93

⁴⁰ P. K. Smith 2015, p 177

- 3) kiusaja üldjuhul ei näe ohvri reaktsiooni kiusamisele;
- 4) kõrvalseisja rollide erinevus on keerulisem;
- 5) võimaliku publiku hulk on suurenenud;
- 6) vältimine/pääsemine on keeruline.

Küberruumis saab isik virtuaalkeskkonnas osaleda väljendades oma mõtteid ülemaailmselt ja anonüümselt ning suhelda piiramatult kõikide inimestega olenemata nende soost, vanusest ja rassist.⁴¹ Eeltoodu puhul ei ole tegemist negatiivsete aspektidega. On võimalik välja tuua erinevaid põhjuseid, miks üks isik eelistab suhelda anonüümselt ning sellel ei pruugi olla ühtegi pahatahtlikku eesmärki. Samas teevad eeltoodud aspektid keeruliseks küberkiusamise juhtumi uurimise, sest pole teada, kas kiusaja on keegi siitsamast või hoopiski teisest maailma otsast.

Traditsioonilise kiusamise puhul oli võimalik kiusamist lõpetada, kui kiusaja mõistis oma teo tagajärgi. Muidugi võis olla selleks ajaks juba kahju tekitatud, aga sellega see piirdus. Kübermaailmas ja küberkiusamise puhul on palju raskem kiusajal seda lõpetada kui ta tahab, sest see võib olla jõudnud juba määramata isikute ringini ning kahju on pöördumatu ja tagasivõtmatu. Tagajärgede likvideerimine on võimatu ja kiusamine ei lõpe ära sellega, kui kiusaja, kes alustas sellega, on lõpetanud.

Küberkiusamise tagajärgede osas ning selles, kas küberkiusamisel on raskemad tagajärjed kui traditsioonilisel kiusamisel, on noorte seisukohta uurinud L. Tamm. Nimelt ollakse seisukohal, et küberkiusamisel võivad olla raskemad tagajärjed seetõttu, et Internetti pandud häiriv materjal püsib seal kuni kustutamiseni ning jälgijate hulk on suurem. Erinevalt küberkiusamisest, näevad tavakiusamist enamasti inimesed, kes viibivad parasjagu samas kohas.⁴² Siiani ei ole päris selge, kas küberkiusamisel ja traditsioonilisel kiusamisel on kuidagi erinevad tagajärjed ohvri jaoks või

---

⁴¹ S. V. Sari, F. Camadan. The new face of violence tendency: cyber bullying perpetrators and their victims. – Computers in human behavior 2016, Vol 59, p 317

⁴² L. Tamm, lk 27

mitte. Kindel ei olda ka selles, kas erinevad tagajärjed võiksid olla põhjustatud keskkonna tõttu või on need tingitud teistest küberkiusamise eripäradest (nt avalikkus ja anonüümsus).⁴³

Küberkiusamise puhul on raskeimaks tagajärjeks kiusatava enesetapu sooritamine. Enamjaolt siiski enesetapumõtted ning –katsed surmani õnneks ei jõua. Muidugi on erinevaid faktoreid, mis enesetapumõtteid võivad põhjustavad, sh juba esinev depressioon või keeruline perekondlik olukord. Seetõttu on ei saa alati päris kindlalt väita, et kiusamine põhjustas enesetapu.⁴⁴ Paljud noored, kes teevad enesetapu pärast seda kui on küberkiusamise ohvriks langenud, on kogenud ka emotsionaalseid ja sotsiaalseid probleeme enda elus. Julgetakse väita, et on ebatõenäoline, et üks noor teeb enesetapu üksnes küberkiusamise tõttu.⁴⁵ Ka D. Olweus on kahtluse alla seadnud küberkiusamise eeldatava raske mõju, sest puudub teadmine kas ja millises ulatuses on tekkinud mõjud põhjustatud küberkiusamisest. Suurt osa isikutest, keda küberkiusatakse, kiusatakse ka traditsioonilisel viisil.⁴⁶

Käesoleva töö autor nõustub D. Olweus' e seisukohaga, et raskemaid tagajärgi ei saa kindlasti mitte automaatselt siduda küberkiusamise ohvriks langemisega, sest tagajärgedele võib olla mitmeid teisi eeldusi. Siiski on maailmast mitmeid ning üks meie endi juhtum, kus küberkiusamine on viinud noore enesetapuni.⁴⁷

Põhjus, miks sellised raskemad tagajärjed saavad juhtuda, on tingitud asjaolust, et küberkiusamise ohvrid ei kipu sellest rääkima, mistõttu nad ei saa õigel ajal õiget abi, et tulla toime küberkiusamisega. On oluline, et teataks kuidas noored tajuvad erinevaid küberkiusamise vorme, selleks et eakaaslased, vanemad ning õpetajad teaksid, millal aidata. Igal juhul on oluline tõsta isikute teadlikust küberkiusamise tõsidusest ning erinevate küberkiusamise vormide tagajärgedest noortele. Ühelt poolt on oluline julgustada noort küberkiusamisele vastu astuma, teisalt ei tohiks sellega julgustada kiusajat. Teadmisi erinevate kiusamise vormide tõsidusest saab

---

⁴³ F. Sticca, S. Perren. Is Cyberbullying Worse than Traditional Bullying? Examining the Differential Roles of Medium, Publicity, Anonymity for the Perceived Severity of Bullying. – Journal of Youth and Adolescence 2013, Vol 42, No 5, p 740

⁴⁴ P. K. Smith 2015, p 180

⁴⁵ S. Hinduja, J. W. Patchin 2010, p 217

⁴⁶ D. Olweus 2012, p 532

⁴⁷ Nt Amanda Todd, ja Rehtaeh Parsons, Ryan Halligan, Sten Kalma

kasutada selleks, et tõsta teadlikust sellest, kuidas süütu kiusamistegevus võib põhjustada suurt mõju ohvrile. Ühe positiivse tagajärjena, mida küberkiusamine võib kaasa tuua, on see, et noorel väheneb isu kasutada elektroonilist vahendit.⁴⁸ Võttes arvesse seda, kui palju muud kahju võib põhjustada nutiseadmete kasutamine, nt tervisehädad, siis selles mõttes ei saa seda positiivset tagajärge pidada mitteoluliseks. Siiski arvab käesoleva töö autor seda, et selline tagajärg, et noor vähendaks küberkiusamise tõttu nutiseadme kasutamist, on pigem harv juhus.

Järgnevalt antakse lühiülevaade küberkiusamise tunnusoontest, mida erinevad autorid on välja toonud.

Tahtlus

Tahtlus on küberkiusamise oluline element. Nii mõnigi autor on tahtluse või pahatahtlikuse puudumisel seadnud kahtluse alla, kas sellisel juhul on tegemist küberkiusamisega.⁴⁹ Tahtluse puhul on Hispaania ja Saksamaa noored pidanud oluliseks seda, kas kiusatav võtab tegu naljana või mitte. Juhul, kui isik ise võtab seda naljana, siis ei ole tegemist kiusamisega.⁵⁰ Tahtluse element välistab selle, et küberkiusamist saaks toime panna kogemata, vaid kiusajal peab olema eesmärk teha teisele isikule kahju.

Õiguslikus mõttes on P. C. Rodkin ja K. Fischer välja toonud, et küberkiusamise ja laste puhul saab rääkida üksnes üldisest tahtlusest, mitte kindlast tahtluse vormist, sest üldine tahtlus on sobivaim küberkiusamise kontekstis. Kindel tahtlus jätab võimaluse argumentidele, et tegu ei pandud toime eesmärgiga põhjustada teisele isikule ahastust või hirmu.⁵¹

Korduvus

Töös eespool on käsitletud erinevate autorite seisukohti, kus nad on väljendanud küberkiusamise olulise osana seda, et kiusamistegu korratakse mingi aja vältel. Siiski tekib selle tunnusoone realiseerumise puhul mitmeid küsimusi.

---

⁴⁸ F. Sticca, S. Perren, p 740, 747

⁴⁹ J. Snakenborg, R. Van Acker, R. A. Gable, p 89

⁵⁰ A. Nocentini *et al.* Cyberbullying: Labels, Behaviours and Definitions in Three European Countries. – Australian Journal of Guidance and Counselling 2010, vol 20, No 2, p 137

⁵¹ P. C. Rodkin, K. Fischer. Cyberbullying from Psychological and Legal Perspectives. – Missouri Law Review, 2012, vol 77, No 3, p 623

Küberkiusamise puhul võib üks kiusamisakt levida kiiresti ja seega väljuda kiusaja kontrolli alt. Seda näiteks juhul, kui postitatakse internetti kiusatavast mingi pilt, mida seejärel jagatakse omakorda edasi. Selle puhul tekib küsimus, kas korduvuse tunnusjoon on täidetud kui korduvus ei tule kiusaja enda poolt?⁵² Korduvuse tunnusjoon küberkiusamise puhul enamjaolt ei allu kiusaja taatele, kuna see hakkab edasi levima teiste isikute tegevuse tõttu. Eeltoodu puhul on tegemist tunnusjoonega, mida võimaldab küberruum ja tehnoloogia. Noored ise on asjas arvamusel, et tegu on korduv ka siis, kui ühte kiusamistegu saadeti või näidati ainult ühe korra aga erinevatele inimestele.⁵³ Samale seisukohale jõuti ka küsitluses Itaalia ja Saksamaa noorte hulgas.⁵⁴ Korduvus küberkiusamise puhul on ka erinev, sest see läheb kaugemale kiusaja kavatsusest ja käitumisest sellega, et sisu levib määratlemata hulgale inimestele.⁵⁵ Korduvuse aspekti abil saab näiteks eristada seda, kas tegemist on tahtliku teoga või mitte. Kui juba on korduvalt tehtud, siis ei saa enam väita, et seda tehti kogemata (*by accident*).⁵⁶

Rollijaotus

Traditsioonilise kiusamise puhul on oluline roll grupil, kes võib pikendada kiusaja vägivaldset tegu. Küberkiusamise puhul eelpool nimetatud efekt võib veelgi võimenduda, sest pildid, videod või sõnumid levivad kiiremini ja suuremale hulgale inimestele.⁵⁷

Küberkiusamisel on selge rollijaotus: kiusajad ja kõrvalseisjad. Kõrvalseisjana mõistetakse isikut, kes ei sekku kiusamisse, kui ka isikut, kes julgustavad kiusajat. Muidugi on ka kasulikke kõrvalseisjaid, kes püüavad kiusamist takistada, pakuvad kiusatavale tuge või räägivad kiusamisest mõnele täiskasvanule.⁵⁸ Kõrvalseisja reaktsioon küberkiusamisele võib avaldada mõju nii küberkiusamise teole kui ka küberkiusajale. Oma reaktsiooniga on kõrvalseisjal

---

⁵² R. Slonje, P. K. Smith, A. Frisen. The nature of cyberbullying, and strategies for prevention. - Computers in human behaviour 2013, Vol 29, No 1, p 26-27

⁵³ K. Naruskov *et al.* Estonian students' perception and definition of cyberbullying. – Trames: A journal of humanities & social sciences 2012, Vol 6, No 4, p 326

⁵⁴ A. Nocentini *et al.*, p 139

⁵⁵ R. Deschamps, K. McNutt, p 52

⁵⁶ A. Nocentini *et al.*, p 137

⁵⁷ R. Deschamps, K. McNutt, p 52

⁵⁸ R. Ebral. Alaealiste karistuslikud hoiakud küberkiusamise suhtes. Magistritöö. Tartu, 2012, lk 13-14

võimalik teha nii, et kiusataval on rohkem või vähem häbi. Küberkiusaja puhul võib reaktsioon võtta ära isu korrata seda tegu või vastupidiselt suurendada soovi ka tulevikus sellist tegu teha.⁵⁹

Suhtlusvõrgustikus võib küberkiusamise ohvril olla sadu sõpru, kes on tunnistajaks kiusamisele. Juhul, kui keegi sellest välja ei tee, siis võib tekkida arvamus, et küberkiusamise ignoreerimine on normaalne vastus sellele.⁶⁰

Jõudude tasakaalutus

Küberkiusamise puhul peetakse jõudude tasakaalutuse puhul oluliseks informatsiooni- ja kommunikatsioonivahendite tehnilist kasutusoskust. Tänapäeval ei vaja pildi tegemine erilisi tehnilisi oskusi nagu ka selle internetti üles laadimine, et sellega isikule kahju tekitada.⁶¹ See mängib rolli üksnes vanemate inimeste seas. Kuna praegused noored on kasvanud tehnoloogia keskel üles, siis neil kõigil on eelduslikult kõrge tehnoloogia kasutamise oskus.

Jõudude tasakaalutuse puhul on R. Deschamps ja K. McNutt toonud välja järgmist: jõudude vahekorra erinevus ei pruugi olla tingitud sellest, et kiusajal on võim, vaid et ohvril see puudub.⁶² Seda toetab ka Eesti noorte seas läbi viidud uuringust selgunud arvamus, et kui kiusatav ei saa end kaitsta, siis see rõhutabki jõudude vahekorra erinevust. Virtuaalses keskkonnas suheldes ei omata teise inimesega otsest kontakti ning seetõttu on keeruline mõista teise inimese emotsioone või tema käitumise tagajärgi.⁶³

Käesoleva töö autor nõustub, et küberkiusamise olukorras puudubki ohvril võim, sest ta on igas mõttes kehvas positsioonis võrreldes kiusajaga. Esiteks juba seetõttu, et ta ei tea, kelle eest ta end kaitsma peaks. Samuti ei teata, mis kavatsused kiusajal on ning milline on kiusaja tutvusringkond, mis kokkuvõttes looks tausta sellest, kui tõsiseks see küberkiusamine võib kujuneda. Eeltoodu tõttu võib kiusatav algselt alahinnata kiusamistegu, mistõttu võib ta jääda abi otsimisega hiljaks.

---

⁵⁹ F. Sticca, S. Perren, p 748

⁶⁰ V. Skye Wingate, J. A. Minney, R. E. Guadagno, p 97

⁶¹ R. Slonje, P. K. Smith, A. Frisen, p 27

⁶² R. Deschamps, K. McNutt, p 52

⁶³ K. Naruskov *et al.*, p 325

Keskkond ja avalikkus

Keskkond on see tunnusjoon, mis teeb kogu küberkiusamise võimalikuks. Kübermaailmast on materjali keerulisem eemaldada ning see levib kiiremini kui päris maailmas. Avalikkuse kriteeriumit peetakse olulisemaks eeltoodud keskkonna kriteeriumist.⁶⁴ Tänu küberruumile on küberkiusamisele omane suur vaatajaskond, kelleni see jõuab ehk sellest tuleneb avalikkuse kriteerium. Näiteks kui Internetti pannakse isikust üles video, et teda häbistada, siis seda videot näeb suur hulk inimesi.⁶⁵

On läbi viidud uuringuid, et teha kindlaks, kas avalik kiusamine on hullem kui privaatne kiusamine. Noorte arvates on avalik küberkiusamine kõige tõsisem vorm. Seega on noorte jaoks kõige hirmsamad avalikud ründed, sest see võib lühikese ajaga oluliselt kahjustada isiku mainet ning tõenäoliselt teavad teised isikud, mis juhtus ning miks. Samuti puudub isikul võimalus kontrollida kahjustava informatsiooni levikut.⁶⁶

Positiivse poolena on võimalik välja tuua see, et tänu Interneti piiramatule publiku hulgale, võib kiusatav saada kiiremini abi, kuna mõni täiskasvanu võib kiusamisest sel viisil teada saada.⁶⁷ Antud aspekt on asjakohane üksnes avaliku küberkiusamise puhul.

Anonüümsus

Anonüümsus on oluline eelis küberkiusajale ning digitaalne tehnoloogia hõlbustab seda erinevatel viisidel. Näiteks on võimalik varjata oma identiteeti sellega, et kasutatakse vahendatud servereid, võltsitud emaile või IP-aadresse või anonüümsete emailide saatmise viise. Ükski eeltoodu ei nõua isiku tuvastust, mis teeb nende kasutamise väga lihtsaks.⁶⁸

Reili Ebral on küberkiusamist uurides asunud seisukohale, et mobiilid ja isiklikud arvutid loovad eelised ahistamiseks ja kiusamiseks, sest võimaldavad kasutajal jääda anonüümseks ning seeläbi on isiku kindlaks tegemine raskendatud. Kiusaja võib tunda end vabastatuna normatiivsetest ja

---

⁶⁴ F. Sticca, S. Perren, p 746-747

⁶⁵ R. Slonje, P. K. Smith, p 148

⁶⁶ F. Sticca, S. Perren, p 746; A. Nocentini *et al.*, p 137

⁶⁷ R. Slonje, P. K. Smith, A. Frisen, p 29

⁶⁸ J. Clough. Principles of Cybercrime. Second edition, Cambridge University Press 2015, p 7

sotsiaalsetest piirangutest oma käitumises.⁶⁹ Anonüümsena ei näe isik oma teo tagajärgi ning seetõttu on vähem võimalik ka see, et isik hakkaks kahetsema oma tegu. Väiksem on ka tõenäosus, et keegi sekkub kiusamisprotsessi.⁷⁰ Kiusatava isiku jaoks on see kõige hullem, kui hirmutab ja alandab isik, kes kasutab elektroonilist vahendit ning kelle isik ei ole teada.⁷¹

Küberkiusamise puhul ei kardeta, et nende tegevus võiks saada karistatud.⁷² See aspekt teeb küberkiusamisest ilmselt väga ohtliku kiusamise liigi. Arvatakse, et ollakse anonüümsed ning nad võivad Internetis käituda kuidas soovivad. Seega ei tunta end pahasti oma õeldu üle internetis, ega selle tagajärgedele ning nad jätkavad sellist käitumist.⁷³ Anonüümsus tekib, kuna kiusaja identiteet on varjatud ning teda ei ole võimalik ära tunda. See paneb isiku rohkem avaldama oma mõtteid ja tundeid, kui isik muidu edastaks. Anonüümsuse tõttu ei näe isik valu, mis ta oma tegevusega teisele on põhjustanud ning teisalt võib isik põhjustada valu, kuigi ta ei ole seda soovinud, sest kübermaailmas ei saa edasi anda hääletooni. Seetõttu võib isik mingit asja võtta ähvardusena, kuigi see tegelikult seda ei olnud.⁷⁴

Küberkiusamise ohvriks võib langeda suure tõenäosusega isik, keda traditsiooniline kiusamine ei ähvardaks.⁷⁵ Käesoleva töö autori arvates võib just see olla tingitud anonüümsuse kriteeriumist. Tegemist on kahtlemata faktoriga, mis teeb kõige raskemaks isiku vastutusele võtmise küberkiusamise eest, sest esmalt tuleb see isik tuvastada. Seetõttu on peetud vajalikuks, et õiguskaitse ja sidepakkujad teeks koostööd, et küberkiusaja identiteet paljastada.⁷⁶

---

⁶⁹ R. Ebral, lk 11

⁷⁰ R. Slonje, P. K. Smith, p 248

⁷¹ F. Sticca, S. Perren, p 747

⁷² J. Snakenborg, R. Van Acker, R. A. Gable, p 90

⁷³ V. Skye Wingate, J. A. Minney, R. E. Guadagno, p 92

⁷⁴ J. F. Chisholm, p 81

⁷⁵ E. Menesini, C. Spiel, p 164

⁷⁶ K. A. Patel. Cyberbullying: What's the „Status“ in England. – San Diego International Law Journal, 2012, Vol 13, p 619

1.2. Küberkiusamise levik mujal maailmas ja Euroopas

Aastatel 1999-2000 Ameerika Ühendriikides läbi viidud uuringust selgus, et 1501 10-17-aastasest õpilasest olid küberkiusamise ohvriks langenud 4% vastanutest.⁷⁷ Sellele tulemusele saab võrdlusena esitada hilisema tulemuse. 2007.a küsitleti Ameerika Ühendriikide kagu- ja loodeosa koolides kokku 3767 6.-8 klassi õpilast. Tulemuste põhjal selgus, et 18% vastanutest on küberkiusatud viimase kahe kuu jooksul vähemalt ühe korra ning 11% tunnistasid, et nad ise on kedagi küberkiusanud vähemalt ühe korra kahe kuu jooksul.⁷⁸

Kahtlemata on tegemist kõrge näitajaga, mis annab tunnistust asjaolust, et noorte seas on küberkiusamine levinud. Kuna peale 2000 aastat hakkas teadmine küberkiusamisest kasvama ja ka tehnoloogia osakaal suurenes⁷⁹, siis võib tõesti olla nii, et mõned aastat hiljem küberkiusamise näitaja tõusis veelgi.

On autoreid, kes on seisukohal, et tulemused võib kahtluse alla seada tulenevalt asjaolust, et küsiti küberkiusamise kohta viimase kahe kuu jooksul. Arvestatav variant on see, et noor koges küberkiusamist rohkem kui kaks kuud tagasi ning jääb võimalus, et noored ei pruugi teada, et see mida nad kogesid, on küberkiusamine.⁸⁰ Kuna antud küsitlus viidi läbi vähemalt 10 aastat tagasi, siis eksisteerib võimalus, et need tulemused võivad eeltoodu tõttu olla tegelikkusest väiksemad. Tahaks uskuda, et tänapäeval on küberkiusamine rohkem teadustatud probleem ning see variant langeb ära, et noor ei saa aru, et teda küberkiusatakse.

Küberkiusamise levikust Euroopas antakse põgus ülevaade võttes aluseks EU Kids Online raport, mille valmimiseks küsitleti 2010. aastal kokku 25 142 9-16 aastast last 25 Euroopa riigist.⁸¹

Kuivõrd küberkiusamine on otseselt seotud interneti kasutamisega ning sellega, kuidas lapsed on kokku puutunud seal valitsevate ohtudega, siis selle alusel saab teha järeldusi küberkiusamise

---

⁷⁷ M. Ybarra, K. Mitchell. Online Agressor/targets, aggressors, and targets: A comparison of associated youth characteristics. – Journal of Child Psychology and Psychiatry 2004, Vol 45, No 7, p 1311

⁷⁸ R.M. Kowalski, S. P. Limber. Electronic Bullying Among Middle School Students. – Journal of adolescent health 2007, Vol 41, No 6, p 26

⁷⁹ Vt käesoleva töö lk 9

⁸⁰ R.M. Kowalski, S. P. Limber 2007, p 26

⁸¹ V. Kalmus jt. EU Kids. (24.12.2017)

leviku kohta. Küsitlustulemuste põhjal liigitati riigid nelja rühma interneti kasutamise ja erinevate küberruumi ohtude alusel järgmiselt:⁸²

1) madala interneti kasutamisega, madala riskiga riigid (nt Austria, Belgia, Prantsusmaa, Saksamaa, Kreeka, Itaalia, Ungari);

2) madala interneti kasutamisega, mõnede riskidega riigid; (nt Iirimaa, Portugal, Hispaania, Türgi);

3) kõrge interneti kasutamisega, madala riskiga riigid (nt Küpros, Soome, Madalmaad, Poola, Sloveenia ja Ühendkuningriik);

4) kõrge interneti kasutamisega, kõrge riskiga riigid (nt Bulgaaria, Tšehhi, Taani, Eesti, Leedu, Norra, Rumeenia, Rootsi);

Järgnevalt antakse iga rühma ühest riigist lühiülevaade.

EU Kids uuringu raames selgus, et Austrias on suurel osal lastest (98%) võimalik kasutada internetti kodus ning 51% lastest kasutab internetti igapäevaselt, mida on vähem kui Euroopa keskmine 60%. 53% lastest on võimalik internetis olla läbi isikliku mobiiltelefoni. 62% austria lastest on sotsiaalvõrgustikus profiil ning 19% on see avalik. 7% noortest on küberkiusatud ning see näitaja on 1% kõrgem kui Euroopa keskmine.⁸³

Portugalis on 65% lastest võimalik internetis olla sülearvutiga ning neist 53% kasutab või peaaegu kasutab igapäevaselt internetti. Mobiiliga internetis käimist kasutab üksnes 7% poistest ja 2% tüdrukutest. Üksnes 2% lastest on öelnud, et neid on küberkiusatud..⁸⁴

Soome on riik, kus kasutatakse väga palju internetti. 79% lastest kasutab igapäevaselt internetti ning 24% kasutab selleks mobiiltelefoni, mis on 2% kõrgem kui Euroopa keskmine.

---

⁸² L. Haddon, S. Livingstone and the EU Kids Online Network. (24.12.2016)

⁸³ I. Paus-Hasebrink *et al.* EU Kids Online: National Perspectives. Austria. Arvutivõrgus:
<http://www.lse.ac.uk/media@lse/research/EUKidsOnline/EU%20Kids%20III/Reports/PerspectivesReport.pdf>
(26.02.2017)

⁸⁴ C. Ponte, A. Jorge. EU Kids Online: National Perspectives. Portugal. Arvutivõrgus:
<http://www.lse.ac.uk/media@lse/research/EUKidsOnline/EU%20Kids%20III/Reports/PerspectivesReport.pdf>
(27.02.2017)

Küberkiusamine on vähene ning üksnes 5% lastest andsid küsitluses teada, et neid on küberkiasatud.⁸⁵

Norra laste hulgas on väga kõrge interneti kasutamise protsent. Nimelt, 99% lastest kasutab internetti kodus. 62% neist kasutab selleks oma isiklikku sülearvutit ning 37% kasutab mobiiltelefoni internetis käimiseks. 31% vastanutest tunnistas, et neid on traditsiooniliselt või küberkiasatud. See tulemus on uuringus osalenud riikide hulgas kolmandal kohal, jäädes kiusamise levikus tahapoole üksnes Eestist ja Rumeeniast. 31%-st 8% moodustavad need, keda on kiasatud küberruumis.⁸⁶

Küberkiasamise levikuga Soomes soovib käesoleva töö autor esitada võrdlusena teise allika andmeid, mis on varasem kui EU Kids Online raport. C. Salmivalli, V. Pöyhönen on samuti seisukohal, et Soome lapsed ja noored on sagedased interneti ja mobiiltelefonide kasutajad, kuid nende poolt 2007.a ja 2008.a mais läbi viidud uuringus selgus, et Soomes ei ole küberkiasamine väga levinud. 177 vastanust 1% tunnistas, et nad on teist last regulaarselt kiusanud ning 348 õpilasest 2% tunnistas, et neid on korduvalt kiasatud. Tuleb täpsustada, et küsitlus viidi läbi kasutades küberkiasaja ja küberkiasatava määratlemisel definitsiooni, mille kohaselt kiusati/oldi kiasatav vähemalt kaks või kolm korda kuus või veel sagedamini viimaste kuude jooksul, mistõttu see tulemus võis tulla nii väike. C. Salmivalli ja V. Pöyhönen on väljatoonud endapoolse seisukoha, miks küberkiasamine ei ole nii levinud kiusamise vorm. Nimelt on nad seisukohal, et küberkiasamisega ei saavutata võimu demonstreerimise aspekti ning staatust eakaaslaste silmis. Ka avalikkus ei ole sama, kuigi see levib määratlemata isikute ringile, mistõttu avalik rünnak koos paljude tunnistajate on parim viis näidata oma võimu ja staatust.⁸⁷

Üks võimalusi, miks allikate tulemused natuke erinevad, on erinevus uuringu läbiviimise aegades. Küsitluse puhul, mis viidi läbi varem, võiski ja ilmselt oligi küberkiasamine vähem

---

⁸⁵ R. Kupiainen *et al.* EU Kids Online: National Perspectives. Finland. Arvutivõrgus: <http://www.lse.ac.uk/media@lse/research/EUKidsOnline/EU%20Kids%20III/Reports/PerspectivesReport.pdf> (27.02.2017)

⁸⁶ E. Staksrud. EU Kids Online: National Perspectives. Norway. Arvutivõrgus: <http://www.lse.ac.uk/media@lse/research/EUKidsOnline/EU%20Kids%20III/Reports/PerspectivesReport.pdf> (18.04.2017)

⁸⁷ C. Salmivalli, V. Pöyhönen. Cyberbullying in the Global Playground: Research from International Perspectives. Cyberbullying in Finland, Wiley-Blackwell 2012, p 61-62, 67

levinud, mistõttu tulemus oli tunduvalt väiksem, kui teise allika tulemus. Teine variant on asjaolu, et tegelikkuses ei ole kuskil fikseeritud seda, millise ajavahemiku jooksul esinenud korduvat kiusamisakti loetakse küberkiusamiseks ehk välja ei ole kujunenud ühtset meetodit, mida kasutada küberkiusamise leviku kindlaks tegemisel. Seega võivad erinevad tulemused tulla ka eeltoodud asjaolu tõttu.

Eeltoodut kinnitab P. K. Smith seisukoht, et väga suuri erinevusi esineb erinevate allikate põhjal riikides küberkiusamise leviku kohta ning toob sellega seoses välja järgmised aspektid, mis mõjutavad tulemusi:⁸⁸

- defineerimisel kasutatav sagedus ohvriks langemisel või toimepanemisel;
- ajaperiood, mille jooksul toime pannakse;
- millist küberkiusamise definitsiooni kasutatakse, nt kas sisaldas korduvust ja/või jõudude vahekorra erinevust;
- millise vahendi kasutamisele või kiusamise teole pandi rõhk küsimustikus;
- valimi olemus ja vanus;
- küsitluse läbiviimise aeg (tihti ei tooda seda välja).

Siiski võib küsitlustulemuste põhjal asuda seisukohale, et osades riikides on küberkiusamine rohkem levinud ja osades vähem ning küberkiusamist esineb rohkem neis riikides, kus ka üldine interneti kasutamine laste hulgas on kõrgem ning alaealistel on isikliku mobiili või sülearvuti kasutamise võimalus. Euroopa keskmine küberkiusamises on 6% ning esitatud riikidest üksnes Portugalis ja Soomes oli näitaja madalam Euroopa keskmisest. Enim esines küberkiusamist Norra laste seas. Paraku tuleb esitatud leviku andmetesse suhtuda kriitiliselt, sest need ei pruugi kajastada tõetruult tegelikkust ning tulemused sõltuvad erinevatest faktoritest.

---

⁸⁸ P. K. Smith 2015, p 178

1.3. Levik Eestis

2009. aastal uuriti Eestis teadustöö raames, kui levinud küberkiusamine on. Nimelt uuris K. Naruskov oma magistritöös küberkiusamise levikut kolme Tartu linna kooli ja kolme Tartu maakonna kooli 6.-9. klassi näitel. Kokku küsitleti 196 õpilast ning selgus, et 41 õpilast (21%) olid küberkiusajateks ning 68 õpilast (35%) olid olnud küberkiusamise ohvriteks.⁸⁹

Samal aastal uuris seitsme Tallinna kooli 6.-9. klasside õpilaste seas küberkiusamise kohta ka K. Kuusk. Kokku küsitleti 410 õpilast ning tulemustest selgus, et neid õpilasi, keda vähemalt kaks korda eelneva õppeaasta jooksul küberkiusati, oli 30,2 % ja küberkiusajaid 24,9 %.⁹⁰

2010. a korraldatud üle-Euroopalise uuringu kokkuvõttest on selgunud, et Eesti noortest on kogenud kiusamist rohkem kui 40% vastanutest, mis on kaks korda kõrgem teiste maade keskmisest. Raportis toodi välja, et kuna Eestis on küberkiusamist kogenud iga seitsmes internetti kasutav laps, siis sellest on järeldatud, et küberkiusamist esinebki rohkem riikides, kus on ka silmast-silma kiusamine rohkem levinud, mistõttu ei saa tegemist olla üksnes uuest tehnoloogiast tingitud muutusega, vaid Eestis on selline probleemkäitumine. Enim langetakse kiusamise ohvriks sotsiaalvõrgustikes või kiirsuhtlusprogrammides ning harvemini e-kirja või jututubade kaudu.⁹¹

Eeltoodud seost traditsioonilise ja küberkiusamise vahel on toonud välja ka mõned autorid öeldes, et küberkiusamine on traditsioonilise kiusamise tavaline jätk.⁹² Seetõttu toetab käesoleva töö autor seisukohta, et tegemist ei ole üksnes tehnoloogia arengust tingitud olukorraga, vaid tegemist laste ja noorte seas tavalise käitumisega, kuid sellegipoolest tuleb seda tõkestada ja püüda vähendada.

---

⁸⁹ K. Naruskov. Küberkiusamine kolme Tartu linna ja kolme Tartu maakonna kooli näitel. Magistritöö. Tartu, 2009, lk 41

⁹⁰ K. Kuusk. Küberkiusamine ja sellega seotud karakteristikud Tallinna koolide 7.-9. klasside õpilaste seas. Magistritöö. Tallinn, 2010, lk 43

⁹¹ V. Kalmus jt. Eu Kids Online, (24.12.2016)

⁹² Nt Snakesborg, R. Van Acker ja R. A. Gable. Ka L. Tamme poolt läbiviidud küsitlusel noored ise pidasid võimalikuks, et traditsiooniline kiusamine lihtsalt jätkub küberruumis.

2012. a R. Ebrali poolt läbi viidud uuringust, mis viidi läbi kolme Tallinna kooli 5., 7. ja 9. klassi 153 õpilase seas, selgus et 15,7% vastanutest kiusab virtuaalselt vahel harva ja 14,5% on paar korda olnud ohvriks.⁹³

2014. aastal tehtud uuringust selgus, et 3658 õpilasest vanuses 12-16 eluaastat 15,6 % koges kiusamist interneti vahendusel, e-maili või SMS-i teel viimase aasta jooksul ning elu jooksul on küberkiusamise ohvriks langenud 19,4% küsitletutest.⁹⁴

2014. aastal viis oma magistritöö raames uuringu läbi ka L. Kuusik uurides, kuidas määratlevad õpilased end küberkiusajateks ja –ohvriteks soolt ja klassist (vanusest) lähtuvalt ning kuidas erineb küberkiusamise tajus sõltuvalt küberkiusamise rollist. Küsitleti kolmeteist üldhariduskoolide 6. ja 9. klasside õpilasi. Õpilaste vanus jäi vahemikku 12-19. Uuringu tulemus näitas, et 441 õpilasest 58% on olnud küberkiusamise ohvrid.⁹⁵

MTÜ Lastekaitse Liidu poolt viidi ajavahemikus mai-oktoober 2016 läbi küsitlus, milles osales 1022 õpilast 46 kooli 4.-12. klassidest. Uuringu tulemustest selgus, et vastanutest 27,2% olid kogunud küberkiusamist ning 16,9% ise kedagi küberkiusanud.⁹⁶ Tegemist on kõige värskemate andmetega küberkiusamise leviku osas ning see näitaja on endiselt väga kõrge.

Vaadates erinevate aastate küsitluste tulemusi on selgelt näha, et küberkiusamise osakaal on suur. Samas on tulemustest võimalik näha ka suurt varieerumist, mis võivadki olla põhjustatud töös eespool esitatud asjaoludest, mis mõjutavad leviku kindlaks tegemist. Siiski ei tekita kahtlust, et Eestis on küberkiusamine vägagi levinud, millest on tingitud ka vajadus seda rohkem uurida ning uuringuid läbi viia. Näitena küberkiusamise levikust võib tuua ka selle, et Politsei- ja

---

⁹³ R. Ebral, lk 54

⁹⁴ A. Markina, B. Žarkovski. Laste hälbiv käitumine Eestis. Arvutivõrgus:
http://www.kriminaalpoliitika.ee/sites/krimipoliitika/files/elfinder/dokumendid/laste_kaitumise_uuring_2014.pdf
(15.03.2017)

⁹⁵ L. Kuusik. 5. ja 8. klassi õpilaste küberkiusamise tajumine küberkiusajate ja ohvrite võrdluses küberkiusamise kriteeriumitest lähtuvalt. Magistritöö. Tartu, 2016, lk 19, 29

⁹⁶ MTÜ Lastekaitse Liit. Targalt internetis õpilaste küsitlusest 2016. Arvutivõrgus:
<http://www.targaltinternetis.ee/wp-content/uploads/2016/11/Kokkuv%C3%B5te-%C3%B5pilaste-k%C3%BCsitlusest-Targalt-internetis.pdf> (24.03.2017)

Piirivalveameti veebikonstaabli poole pööruti 2015. aastal 5600 abipalvega, millest iga teine oli seotud küberkiusamisega.⁹⁷

Kokkuvõtvalt saab öelda, et kiusamist on noorte vaheliste suhetes alati esinenud ning tehnoloogia arenguga on kiusamine kolinud küberruumi. Küberkiusamisel ei ole legaaldefiniitsiooni, millest saaks lähtuda ning seetõttu on erinevad autorid küberkiusamist ka erinevalt defineerinud. Põhiline on see, et vahendina kasutatakse küberkiusamiseks mobiiltelefoni või arvutit ning sellele lisanduvad tavaline kiusamise tunnustena tahtlus, korduvus ja jõudude vahekord. Keskkond, kus küberkiusamine aset leiab, lisab omaltpoolt tunnustena veel avalikkuse ja anonüümsuse. Jõudude vahekord on selline tunnusjoon, millel käesoleva töö autori arvates on küberkiusamise puhul erinev tähendus kui traditsioonilise kiusamise puhul. Kui traditsioonilise kiusamise käsitluses tähendas see suuresti füüsilist aga ka vaimset üleolekut kiusatavast, siis küberkiusamise puhul tähendab see üksnes vaimset üleolekut. Eeltoodu on tingitud asjaolust, et küberkiusatav ei tea, kes teda kiusab ja mis kavatsustega, mistõttu puudub tal võimalus hinnata olukorra tõsidust ning seda, kelle eest ta end kaitsma peaks. Küberkiusamise puhul arvatakse, et ollakse anonüümsed ning internetis võidakse käituda kuidas soovitakse. Anonüümsus kahtlemata raskendab küberkiusaja vastutusele võtmist ning tihtilugu on küberkiusajal väga head teadmised tehnoloogiast, mistõttu on tema isiku kindlaks tegemine väga keeruline.

Küberkiusamine on levinud terves maailmas vähemal või rohkemal määral. Suuresti sõltub levik sellest, millised võimalused on alaealisel arvuti või mobiiltelefoni ja interneti kasutamiseks ning millised on teadmised internetis varitsevatest ohtudest. Käsitletud riikidest on Euroopas küberkiusamine vähem levinud Portugalis ja Soomes ning rohkem Austrias, Eestis ja Norras. Töö autor on lähtunud asjaolust, kui näitaja on kõrgem kui Euroopa keskmine, siis on riigis küberkiusamine rohkem levinud. Objektiveid põhjuseid, miks ühes või teises riigis on küberkiusamine rohkem või vähem levinud, on siiski raske välja tuua. Kui võrrelda EU Kids Online raporti põhjal Austria (madala interneti kasutamisega, madala riskiga riik) ja Norra (kõrge interneti kasutamisega, kõrge riskiga riik) tulemusi, siis interneti kodus kasutamise võimalusega edestab Norra Austriat üksnes ühe protsendiga. Austrias kasutab suurem osa alaealisi internetis olemiseks oma mobiiltelefoni, kui seda tehakse Norras. Küberkiusamise ohvriks langemist tunnistas Austrias 7% küsitlenutest ning Norras 8%. Seega ei ole suurt erinevust kahe grupi

---

⁹⁷ Politsei- ja Piirivalveamet. (03.09.2016)

riikide näitajates ning ei saa öelda, et Austrias on madal interneti kasutamine, kuigi sinna gruppi Austria kuulub. Huvitaval kombel on Austria rühmas, mis peaks olema väikse riskiga riik, kuid küberkiusamise näitaja seal väike ei ole.

Nagu töös eespool on välja toodud, tuleb küberkiusamise leviku kohta esitatud andmetesse suhtuda kriitiliselt, kuna selle uurimisel ei ole ühtset meetodit, millest kõik lähtuksid. See viib olukorrani, kus kõiki küberkiusamise leviku osas läbiviidud küsitlustulemusi ei saa päris tõena võtta. Eu Kids Online raporti andmetel on küberkiusamine Eestis väga levinud. Sama kinnitavad ka Eestis läbi viidud erinevad uuringud, kuigi tulemustes erineb varieerumist, on näitajad sellegi poolest kõrged. Töö autor on seisukohal, Eesti puhul ei ole põhjust kahelda, et küberkiusamine on siiski väga levinud ning seetõttu suureks probleemiks alaealiste seas.

2.KÜBERKIUSAMISE ERI VORMID

Kui algselt kasutati küberkiusamiseks sõnumite ja e-kirjade saatmist, siis tänaseks on selleks mitmeid erinevaid vorme.⁹⁸ Algne interneti ja mobiiltelefoni kiusamine on eristamise mõttes kaotanud oma tähtsuse, sest käesoleval ajal saab kõike teha mobiiltelefonist.⁹⁹

Olenevalt sellest, millise lähenemispunkti on teadlane võtnud, on võimalik ka erinev vormide liigitus. Nancy Willardi ja Annalaura Nocentini *et al* käsitlused küberkiusamise vormidest on ilmselt tuntuimad ning neid kirjeldatakse allpool ka natuke täpsemalt.

Kuna eeltoodud autorite loodud vormide liigituses ei esine kõiki eksisteerivaid vorme, siis järgnevalt esitletakse neid, mis käesoleva autori arvates võiks välja tuua eraldi vormina. Näiteks sai eelnevalt küberkiusamise ühe tunnusjoonena välja toodud avalikkuse aspekt, mis aga ei tähenda seda, et küberkiusamine saab või peab olema avalik. Näiteks saab küberkiusamist eristada selle põhjal, kas see on avalik või privaatne. Avalik küberkiusamine on näiteks see, kui häbistav materjal postitatakse küberruumi, olgu selleks Facebook, MySpace, Youtube, Twitter vms veebileht. Avaliku küberkiusamise alla kuulub ka see, kui privaatne sõnum saadetakse edasi suurele hulgale inimestele. Privaatne küberkiusamine on üksnes kiusaja ja kiusatava vaheline, nt privaatsõnumid, e-mailid jms.¹⁰⁰

Küberkiusamist saab eristada ka sellest aspektist, kas see on otsene või kaudne. Otsesega on tegemist näiteks juhul, kui ähvardatakse kahju teha ja seda öeldakse isikule otse. Kaudne on küberkiusamine siis, kui näiteks ähvardus ei ole otseselt suunatud sellele isikule,¹⁰¹ st ei ole otse sellele isikule öeldud, aga isik võtab seda ähvardusena enda suunas. Kaudne on kindlasti ebaselgem ning väga subjektiivne sõltudes ohvri tunnetusest. Käesoleva töö autor on seisukohal, et ainuüksi kaudne küberkiusamine ei tohiks raskeid tagajärgi kaasa tuua, selleks peaks kaudsele

---

⁹⁸ P. K. Smith 2015, p 176

⁹⁹ R. Slonje, P. K. Smith, A. Frisen, p 27

¹⁰⁰ S. W. Brenner, M. Rehberg, p 13

¹⁰¹ M. C. Ruedy, p 332

eelnema otsene küberkiusamine, sest vastasel juhul ei saaks noor seostada kaudselt öeldut enda suhtes.

Juba eeltoodu näitab küberkiusamise erinevaid külgi ning võimalusi ning lisaks juba väljatoodule on võimalik lisada vormidena ka esinemise kellegi teise inimesena (*masquerade*) ja libakontode tegemise.¹⁰² Samuti on tekkinud uusi sõnu küberkiusamise vormi kirjeldamiseks. Nt *sexting* (nn sekstimine) kujutab endast seksualiseeritud piltide ringlemist mobiilides või internetis ilma selle isiku nõusolekuta. Sõna *trolling* kasutatakse olukorra kirjeldamiseks, kui veebilehele on postitatud püsiv solvav kommentaar. *Griefing* on kellegi ahistamine kübermängus või virtuaalmaailmas.¹⁰³

Küberkiusamise vormidest võib näidetena tuua järgmised surmaga lõppenud juhtumid. 2016. a tegi Texases 18-aastane tüdruk enesetapu, kuna oli saanud pikka aega solvavaid sõnumeid oma telefonile. Sõnumite saatmiseks kasutati jälitamatu nutitelefonirakendust. Ühtlasi oli tüdrukule tehtud ka libakonto *Facebook*'i.¹⁰⁴ 2009. a tegi 13-aastane Hope Witsell enesetapu. Ta oli oma poissõbrale saatnud oma rinnast pildi, kuid see pilt jõudis lõpuks kuue ümbruskonna koolide õpilasteni. Tegemist on sekstimise juhtumiga, millega kaasnes ka solvavate veebilehtede tegemine. Antud juhtumi puhul olid tüdruku vanemad teadlikud tehnoloogiaga seotud pahupoolest ning sellest oldi ka tüdrukuga räägitud. Sattunud küberkiusamise olukorda, pöördus tüdruk ka kooli sotsiaaltöötaja poole, kuid eeltoodu ei hoidnud ikkagi ära enesetappu.¹⁰⁵

Lisaks sellele, et küberkiusamisel on eri vormid, on küberkiusajatel erinevaid vahendeid, mida kasutada kiisamiseks. Näiteks on erinevaid *app*'e, mis on loodud positiivsetel eesmärkidel, kuid mida kiisajad kasutavad oskuslikult ära halvadel kavatsustel.¹⁰⁶ Siia alla ilmselt ongi sobilik välja tuua nutitelefonirakendus, millega saab sõnumeid saata ning mis on jälitamatu. Sellist rakendust luues ei saanud olla eesmärk see, et seda küberkiusamiseks kasutada, kuid noored on väga teadlikud sellistest võimalustest ning ei jäta neid kasutamata. Töö autor on veendunud, et

---

¹⁰² P. K. Smith 2015, p 177

¹⁰³ R. Slonje, P. K. Smith, A. Frisen, p 28

¹⁰⁴ Z. Naumann. Sobbing teen shoots herself dead in front of horrified family after being driven to suicide by „relentless cyber-bullies“ who set-up sex profiles for her. – The Sun 02.12.2016

¹⁰⁵ R. Kaye. How a cell phone picture led to girl's suicide. - CNN 07.10.2010

¹⁰⁶ J. F. Chisholm, p 79

tulenevalt kübermaailma ja tehnoloogia kiirest arengust, on kindlasti liike, mis selles peatükis ei kajastu ja eeltoodu tõttu ei ole võimalik teha ka ammendavat nimekirja küberkiusamise vormidest.

Järgnevalt tuuakse välja, kuidas on püütud liigitada küberkiusamise vorme.

2.1. Nancy Willardi käsitlus

N. Willard on toonud välja järgmised küberkiusamise vormid eristades neid erilise käitumise põhjal:¹⁰⁷

- Sõimamine (*flaming*) – virtuaalsed n-ö kakkused elektroonilise sõnumivahetuse näol, milles kasutatakse vihast ja vulgaarset kõneviisi.
- Ahistamine (*harrasment*) – korduvalt tülgastavate, õelate ja solvavate sõnumite saatmine.
- Halvustamine (*denigration*) – laimu ja kuulujuttude saatmine või selle postitamine kellegi kohta eesmärgiga kahjustada tema reputatsiooni või sõprussuhteid.
- Isikukehastus (*impersonation*) – kellegi teise mängimine ja materjali saatmine või postitamine eesmärgiga tekitada isikule pahandusi, seada teda ohtu või kahjustada tema mainet või sõprussuhteid.
- Reetmine (*outing*) – kellegi saladuste või piinliku info või piltide jagamine.
- Petmine (*trickery*) – kelleltki saladuste või piinliku info n-ö väljapetmine ning seejärel selle virtuaalselt jagamine.
- Ignoreerimine (*exclusion*) – sihilikult ja julmalt kellegi väljajätmine virtuaalsetest gruppidest.
- Küberjälitamine (*cyberstalking*) – kordud, intensiivne ahistamine ja laimamine, mis sisaldab endas ka ähvardamist ning tekitab märkimisväärset hirmu.

---

¹⁰⁷ N. Willard, M.S., J.D. Educator's Guide to Cyberbullying and Cyberthreats. Center for Safe and Responsible Use of the Internet, 2007, p 2

Ignoreerimise osas soovib käesoleva töö autor märkida, et näiteks Eesti kooliõpilased enamjaolt ignoreerimist küberkiusamiseks ei pea.¹⁰⁸

2.2. Annalaura Nocentini *et al* käsitlus

N. Willardi loetelu kaheksa küberkiusamise vormi on A. Nocentini jaotanud 4 gruppi järgmiselt:¹⁰⁹

- Kirjalik-verbaalne käitumine – siia alla kuuluvad telefonikõned, tekstisõnumid, e-mailid, kiirsõnumid, jututoad, blogid, sotsiaalvõrgustiku, veebilehed.
- Visuaalne käitumine – hõlmab endas postitamise, kompromiteerivate piltide või videote saatmine või jagamine läbi telefoni või interneti.
- Ignoreerimine – eesmärgipäraselt isiku ignoreerimine sotsiaalses grupis.
- Privaatsuse rikkumine – isikliku informatsiooni varastamine ja avalikustamine, kasutades teise isiku nime või kontot.

Nagu nähtub, siis Nocentini *et al* on kategooriate loomisel aluseks võtnud rünnaku iseloomu.

Kohtuasjas *People v. Marquan M.* lõi 15-aastane noormees Facebooki lehekülge nimega „Cohoes Flame“, kuhu ta anonüümselt postitas pilte keskkooli koolivendadest ja teistest koos üksikasjaliku kirjeldusega nende väidetavatest seksuaalsetest eelistustest, seksuaalpartneritest ja muust eraelulisest infost. Postituse kirjeldav pealkiri oli vulgaarne ning solvav.¹¹⁰ A. Nocentini *et al* liigitusest lähtuvalt on tegemist visuaalse käitumisega, kuid N. Willardi liigituse alusel võiks eeltoodud näite liigitada halvustamiseks. Liigitamise eesmärk on mingisuguse ühise tunnuse alusel kokku võtta eri vormid, et lihtsustada arusaamist neist, sest nagu näha, on erinevaid vorme palju ning kindlasti on palju neid ka lisandumas. Küsitav on see, kas sellisel liigitamisel on ka

---

¹⁰⁸ K. Naruskov, P. Luik. Küberkiusamise fenomeni tajumine Eesti õpilaste seas: sooline võrdlus kiusamise kriteeriumite ja liikide alusel. Eesti Haridusteatuste ajakiri 2015, Vol 3, No 2, 2015, lk 202

¹⁰⁹ A. Nocentini *et al.*, p 130

¹¹⁰ *People v. Marquan M.* New York Court of Appeals, 2014 WL 2931482.

praktiline väärtus ehk kas seda võetakse arvesse nt tõkestamise meetme kasutusele võtmisel. Näiteks, kui kuskil on levinud pigem ühte liiki küberkiusamise vormid, siis võetakse tarvitusele vastavalt sellele liigile sobivad tõkestamise meetmed.

2.3. Eri vormid Eestis

Politsei- ja Piirivalveameti andmetel on levinumaks küberkiusamise vormiks kiusatavale libakonto tegemine või kiusatava konto ülevõtmine. Sellisel juhul pannakse kontole üles halvustavat, ebaõiget või ebatsensuurset infot kiusatava kohta. Lisaks esineb ka sõimamist ja ähvardamist foorumites, võõraste piltide üles riputamist ja moonutamist.¹¹¹

Eestis on olnud Prokuratuuri jaoks ilmselt üks olulisemaid uurimisi seoses *masquerade*'iga hispaanlanna juhtum. Selle käigus esitles Hispaania noormees ennast Nõmmel elava noore hispaanlannana ning tema eesmärk oli see, et tavalisest netisuhtlusest jõuti selleni, et noormehed saatsid talle pilte ja tegid veebikaameraga intiimseid videosid, mille „hispaanlanna“ ära salvestas ning nende abil šantažeerima hakkas ja ähvardas saadud pildid ja videomaterjali avalikuks teha, et saada veel kompromiteerivat materjali. Kurjategijat profileerides jõuti selleni, et tal on keskmisest kõrgemad IT-teadmised, oskab hästi enda identiteeti varjata, on kõrge IQ-ga ning osav manipulaator.¹¹² Kuigi antud juhul oli tegemist netiperverdiga, on selles teos kahtlemata ka küberkiusamise tunnused sees ning tegemist oli tõsise ahistamisega.

K. Naruskov uuris oma magistritöös ka küberkiusamise liigitust, millisel kujul küberkiusamist Eestis aset leiab. Ta eristas liigitust lähtuvalt küberkiusajast ja küberkiusamise ohvrilt. Selgus, et enim kasutatakse küberkiusajate poolt internetis sõimamist. Küberkiusamise ohvrid tõid aga välja lisaks sõimamisele kuulujuttude levitamise, mida nad internetis on tunnetanud. Mobiiltelefoni vahendusel toimuva kiusamise puhul esines kiusajate seas samuti sõimamist, kuid uue liigina lisandus ignoreerimine. K. Naruskov tegi oma töös järelduse, et sõimamine oli kõige levinum liik, mis esines.¹¹³

---

¹¹¹ Politsei- ja Piirivalveamet. (03.09.2016)

¹¹² R. Sulbi. Rate'is poisse jahtiv ahistaja võis viia enesetapuni. – Postimees, 12.11.2008.

¹¹³ K. Naruskov, lk 43

Käesoleva töö autor soovib välja tuua meemid (*meme*), mis töö autori arvates võiks kuuluda küberkiusamise näitena ahistamise vormi alla. Meeme võib olla järgmise sisuga:¹¹⁴

1. Solvava isikustatud meemi puhul on tegemist, kui pildina kasutatakse kellegi teise pilti ilma tema loata ning lisatakse juurde halvustav sõnum;
2. Ähvardava meemi puhul viidatakse konkreetsele inimesele ning esemele, millega planeeritakse talle haiget teha;
3. Süüteoale õhutava meemiga on tegemist nt juhul, kui tehakse üleskutse alla 14-aastasele teha endast alasti pilt. Alasti pilti tehes ning seda jagades paneb see isik süüteo toime, samuti need, kes seda pilti omavad.
4. Meemid, mis on nimetatud nn piiripealseteks. Näitena võib tuua postituse, mis sisaldas helilõiku ning edastati Kurtide Liidule ja postitus mis sisaldas pilti ning edastati Eesti Pimedate Liidule.

Kokkuvõtvalt saab öelda, et küberkiusamise vorme on erinevaid ning ka vormide liigitamisel on erinevaid lähenemisi. Näiteks saab küberkiusamist liigitada avalikuks ja privaatseks, otseseks ja kaudseks. Samuti on liigitamisel võimalik võtta aluseks küberkiusamise eri vormide erilise käitumise (N. Willardi käsitus) või rünnaku iseloomu (A. Nocentini *et al* käsitus).

Käesoleva töö autori arvates teeb eeltoodud autorite küberkiusamise vormide erinev liigitamine asja tarbetult keeruliseks ega anna lõppkokkuvõttes temaatikale mitte midagi juurde. Liigitamisel tekiks väärtus sellisel juhul, kui riigis võetaks arvesse seda, millisel kujul küberkiusamist rohkem esineb ning seejärel leitakse viis, kuidas seda tõkestada. Samas on vähe usutav, et esineb peamiselt ühte liiki küberkiusamise vorme ning ka eeltoodu tõestas, et riikides esineb erinevad vorme küberkiusamist, mistõttu tuleb küberkiusamise tõkestamisel näha ikkagi laiemat pilti ning mitte keskenduda kitsale liigile.

Vormidena saab välja tuua kellegi teisena esinemist (isikukehastus), libakontode tegemist, sekstimist, *trollingut*, *griefingut*, sõimamist, ahistamist, halvustamist, reetmist, petmist, ignoreerimist, küberjälitamist ja meeme. Reetmist ja petmist eristab asjaolu, et reetmise puhul

---

¹¹⁴ M. Punak. Postita targalt – meemide kunst. – Eesti Lastekaitse Liit, Märka last, 2017, nr 2.

usaldatakse teisele isikule info, kuid petmise puhul meelitatakse kompromiteeriv info kavalusega välja. Nagu nähtub siis on küberkiusamiseks erinevaid vorme ning kindlasti ei ole tegemist ammendava loeteluga. Tehnoloogia areng on loonud soodsa keskkonna küberkiusamise vormidele ning ühtlasi uute tekkeks. Uute tekke all peab käesoleva töö autor silmas peamiselt erinevaid nutitelefonide rakendusi, mis annavad tehnoloogia ära kasutajatele uusi võimalusi küberkiusata.

3. KÜBERKIUSAMISE TÕKESTAMINE

Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni (edaspidi ÜRO) lapse õiguste konventsiooni artikkel 19 kohaselt peavad osalisriigid rakendama kõiki seaduslikke, administratiivseid, sotsiaalseid ja haridusalaseid abinõusid laste kaitsmiseks igasuguse füüsilise ja vaimse vägivalla jms eest. Kaitseabinõud peaksid hõlmama tõhusaid vahendeid sotsiaalprogrammide ellurakendamiseks. Seega tuleneb laste õigus turvalisele ja vägivallavabale keskkonnale ÜRO lapse õiguste konventsiooni artiklist 19 koosmõjus artiklitega 28 ja 29, mis käsitlevad lapse õigust haridusele.¹¹⁵ Kuigi eeltoodud konventsiooni artikkel 19 ei ole otseselt suunatud küberkiusamisele, siis Euroopa Parlamendis on asutud seisukohale, et see siiski rakendub sellele.¹¹⁶

Parandatud ja täiendatud Euroopa sotsiaalharta artikli 17 1.b. kohaselt tuleb lapsi ja noori kaitsta vägivalla eest¹¹⁷ ning ka Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioonist¹¹⁸, mis on kõigile ELi liikmesriikidele siduv, tulenevad erinevad põhimõtted, mida küberkiusamine riivab, mistõttu tuleb seda tõkestada.

Tegemist ei ole ammendava loeteluga, millest tuleneb kohustus kaitsta lapsi ja noori vägivalla eest, sest käesoleva töö eesmärk ei ole käsitleda erinevaid dokumente ja nende artikleid, kust tuleneb kohustus. Põhimõte on see, et riikidel tuleb võtta tarvitusele erinevaid kaitseabinõusid laste õiguste kaitseks ning kuna küberkiusamine on selge oht sellele, siis tuleb riikidel küberkiusamist tõkestada.

Esmalt soovib käesoleva töö autor välja tuua, et küberruum ei ole kellegi füüsiline ruum, mis raskendab küberkiusamise hõlmamist seadusega. Rahvuslikud ja poliitilised piirid ei kohaldu

---

¹¹⁵ Lapse õiguste konventsioon. RT II 1996, 16, 56

¹¹⁶ European Parliament. Cyberbullying Among Young People. Arvutivõrgus: [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2016/571367/IPOL_STU\(2016\)571367_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2016/571367/IPOL_STU(2016)571367_EN.pdf) (14.03.2017)

¹¹⁷ Parandatud ja täiendatud Euroopa sotsiaalharta. RT II 2000, 15, 93

¹¹⁸ Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioon. RT 2000, 11,57

küberryümi suhtes, mis omakorda on probleemiks, kuidas ja kus saab kohaldada jurisdiktsiooni.¹¹⁹

Küberkiusamise tõkestamise meetmed jagunevad kolme kategooriasse. Esimesse tõkestamise meetme gruppi kuuluvad seadused, eeskirjad ja poliitikad, millega reguleerida keskkonna kasutamist ja rakendada kontrolli küberkiusamise ja teiste kuritarvitamise vormide üle. Teise tõkestamise meetmete gruppi kuuluvad õppekavad, et harida laste ja noorte teadlikkust turvalise interneti ja elektroonilise meedia kasutamisest ning kuidas küberkiusamist vältida. Viimasesse tõkestamise gruppi kuuluvad tehnoloogilised lähenemised, et ennetada või vähendada küberkiusamise võimalikkust.¹²⁰

On autoreid, kes on arvamisel, et kuna küberkiusamine ei piirdu kooli territooriumiga, erinevalt traditsioonilisest kiusamisest, siis tuleks seda reguleerida seaduse tasandil.¹²¹ Käesoleva töö autor on seisukohal, et kuigi küberkiusamine tõepoolest ei piirdu kooli territooriumiga, tuleks kõige jõulisemalt tegeleda küberkiusamise tõkestamisega just kooli territooriumil.

Esimeseks sammuks, millega vähendada küberkiusamist, on ennetusprogrammid, millega tõsta teadlikkust küberkiusamisest. Kooli töötajaid, lapsevanemaid ning õpilasi tuleb informeerida erinevatest kiusamiskäitumistest. Järgnevalt tuleb seda rakendada kogu kooli poliitikas tagades järjepidevus sellega, et kiusamist märgataks ja noomitaks.¹²² Kuigi küberkiusamise puhul kasutatav material luuakse väljaspool kooli, võib sellel ikkagi olla tuntav mõju koolile läbi õpikeskkonna häirmise ja õpilase ohvriks langemise ehk seeläbi tekib õpivaenulik keskkond.¹²³

Esmalt tuleb välja tuua, et alaealised ise kasutavad küberkiusamise tõkestamiseks blokeerimist, telefoninumbri vahetamist ja kellelegi teise numbri mitte jagamine, IP-aadressi jälitamist või

---

¹¹⁹ M. Marczak, I. Coune. Cyberbullying at School: Good Practice and Legal Aspects in the United Kingdom. Australian Journal of Guidance & Counselling 2010, vol 20, No 2, p 189

¹²⁰ J. Snakenborg, R. Van Acker, R. A. Gable, p 90

¹²¹ S. W. Brenner, M. Rehberg, p 1

¹²² V. Skye Wingate, J. A. Minney, R. E. Guadagno, p 98

¹²³ J. Snakenborg, R. Van Acker, R. A. Gable, p 91

kuritarvitajate püsivat blokeerimist pöördudes selle jaoks veebilehe administraatori poole.¹²⁴ Tõkestamise neli sammu mida õpetatakse on järgmised: peata, salvesta, blokeeri ja räägi. Küberkiusajale ei tohi vastata, sest see võib ägestada olukorda. Kui võimalik, siis salvestada küberkiusamise olukord, et aidata identifitseerida kiusajat. Mitmetel lehtedel on võimalik teatada teost, nt on Facebook'il e-maili aadress, millele saab teatada igast nende veebilehe väärkasutamisest. Toimunust tuleb teatada ka usaldusväärsele isikule, olgu selleks lapsevanem, õpetaja või vanem sugulane.¹²⁵

Eeltoodu puhul ei ole tegemist vale tegevusega ning noored peavad teadma seda, kuidas käituda küberkiusamise ohvriks langedes. Ühtlasi on sama oluline eelduste loomine selleks, et küberkiusamise olukordi ei tekiks.

Üldiselt ollakse seisukohal, et küberkiusamist saab ennetada sellega, kui õpetada noortele, lapsevanematele ja õpetajatele neti etiketti (*netiquette*), mis sisaldab interneti ohutust, erinevate tehnoloogiliste vahendite funktsioneerimist ja internetis sobilikku käitumist. Samas selline ennetustöö ei pruugi muuta noore mittedobilikku käitumist kübermaailmas. Seega ei piisa üksnes sellest, kui tõsta teadlikkust ja teadmisi uutest tehnoloogiatest. D. Olweus on seisukohal, et küberkiusamisele tähelepanu pöördes jõutakse uuesti tagasi traditsioonilise kiusamise juurde.¹²⁶ Lapsi tuleks kasvatada juba niimoodi, et nad teaks, milline käitumine on kiusamine¹²⁷, ning kui tõsine tegu see on. Eksisteerib võimalus, et noored korrigeerivad endi käitumist ehk seda, mis informatsiooni nad iseendast jagavad küberruumis ning võimalik, et ka kiusaja mõtleb ennem, kui avaldab kompromiteerivat informatsiooni.¹²⁸ Läbi järelevalve ja rakendamise on siiski lapsevanematel keskne roll efektiivses võitluses küberkiusamise vastu tehes koostööd kooli ja teiste küberkiusamise vastu võitlejatega.¹²⁹

---

¹²⁴ R. Slonje, P. K. Smith, A. Frisen, p 30

¹²⁵ J. Snakenborg, R. Van Acker, R. A. Gable, p 93

¹²⁶ D. Olweus, p 535-536

¹²⁷ V. Skye Wingate, J. A. Minney, R. E. Guadagno, p 99

¹²⁸ F. Sticca, S. Perren, p 748

¹²⁹ E. Aboujaoude *et al.* Cyberbullying: Review of an Old Problem Gone Viral. *Journal of Adolescent Health* 2015, Vol 57, No 1, p 15

Nõustajatel on võimalik koolis läbi viia uuringuid küberkiusamise ja selle mõjude kohta.¹³⁰ Õpetajad peaksid olema ettevaatlikud, et nad mingil moel ei tekitaks noores mõtet, et enesetapp on lahendus, kuidas isikutevahelisi probleeme lahendada. Kahjustest, mida küberkiusamine võib tekitada, tuleb rääkida ja selgitada, et sellest on võimalik tänu abile üle saada. Ka lapsevanemad peaksid tegema endale selle teema selgeks, et küberkiusamisel ja suitsiidil on omavaheline seos ning mõistma selle tõsidust. Psühholoogid, nõustajad ja vanemad peaksid jälgima oma käitumist küberruumis ja väljapool seda, et näidata eeskuju õige käitumisega.¹³¹ Noortele tuleb selgeks teha, et iga tegu jätab endast jälje, nt i.p-aadressi, mida annab kergesti jälitada.¹³² See anonüümsus, mida nad arvavad küberruumis saavat, on tegelikkuses näilik.

Välja on pakutud erinevaid variante küberkiusamise tõkestamiseks, kuid üksmeelele ei ole jõutud, kuidas ennetada või toime tulla küberkiusamisega. Näiteks on mõeldud n-ö sõeluuringute peale laste *online* elude kohta visiitide puhul lastearstide juurde, samuti küsimused liigse arvutimängimise ja küberkiusamise kohta.¹³³

Olulisena saab välja tuua asjaolu, et ollakse seisukohal, et olemasolevaid kiusamisvastaseid programme saab kasutada ka küberkiusamise vähendamiseks¹³⁴ ning selleks tuleb küberkiusamine sisse tuua koolide kiusamisvastastesse strateegiatesse, teadlikkuse tõstmise ja õppekaval põhinevatesse tegevustesse. Näiteks on traditsioonilise kiusamise puhul kasutatud vormi, kus õpilased väikestes gruppides uurivad välja teavet probleemi kohta, arutlevad ja esitlevad lahendust. Sama protsessi on võimalik kasutada ka küberkiusamise puhul.¹³⁵

Käesoleva töö autor on seisukohal, et tõkestamiseks peabki olema erinevate valikute võimalusi, millest tuleb teatud ühiskonna, sh spetsiifilisema keskkonna nt kooli jaoks, leida sobivaim. Kooli puhul on samuti erinevaid võimalusi, kuidas teadlikust tõsta ning miks mitte kasutada ka sõeluuringuid. Peamine on asjaolu, et probleemi teadvustataks ning et see jõuaks alaealisteni, lapsevanemateni ja õpetajateni.

---

¹³⁰ S. V. Sari, F. Camadan, p 324

¹³¹ S. Hinduja, J. W. Patchin 2010, p 217

¹³² F. Sticca, S. Perren, p 748

¹³³ E. Aboujaoude *et al.*, p 14

¹³⁴ R. Deschamps, K. McNutt, p 64

¹³⁵ R. Slonje, P. K. Smith, A. Frisen, p 30

3.1. Tõkestamine mujal maailmas

Ameerika Ühendkuningriikides on pea kõik osariigid võtnud vastu kiusamise ennetamise seadused, mis näevad ette, et koolid peavad võtma vastu korrad kiusamise, sh elektroonilise ahistamise erivormide või täpsemalt küberkiusamisega tegelemiseks. On ka osariike, kes on küberkiusamise kriminaliseerinud ning selle eest nähakse ette trahvid või vangistus. Ühtlasi on paljud küberkiusamise vormid on hõlmatud kriminaal- või tsiviilvastutuse koosseisudesse, nt ahistamine, jälitamine, kuritegelik rünnak, teatud vihateod, laimukirjad, laimamine ja vaimne kannatus. Siiski ei ole nende koosseisude kasutamine väga sage, sest enamik küberkiusamise vorme ei vaja säärast sekkumist. Eeltoodu põhjuseks on asjaolu, et pole päris selge, millisest hetkest ületab mingi kindel käitumine piiri, mis vajab kohtus kindlaks tegemist.¹³⁶

Ameerika Ühendriikide osariikide praktikat selles osas, et koolidel on kohustus võtta vastu küberkiusamise ennetamise korrad, kiidab heaks ka M. C. Ruedy. Kahtluse alla seab ta kriminaalkaristuste vajalikkuse, sest sellisel juhul tuleks jätta piisav kaalutlusruum otsustamisel, et vältida olukorda, kus mittetahtlikult kriminaliseeritakse mittekriminaalsed teod.¹³⁷ Seega leiab kinnitust asjaolu, et kuigi küberkiusamine, erinevalt traditsioonilisest kiusamisest, ei ole seotud kooli piiridega, siis selle ennetamist ja tõkestamist tuleb ikkagi alustada koolist ning hea algus selleks on, kui koolid võtavad vastu küberkiusamise ennetamise korrad.

Kanadas on alates 2015. aasta märtsist jõus *Protecting Canadians from Online Crime Act*,¹³⁸ milles sätestatakse erinevaid süütegusid, mis pannakse sidevahendit kasutades toime, nt valeinformatsiooni levitamine.¹³⁹ Samuti on üleriigile kampaania „*Stop Hating Online*“, mille esimene osa on suunatud noortele, et tõsta nende teadlikust ohtlikest *online*-tegevustest. Kasutusel on ka televisiooni ja interneti pakutavad võimalused inimeste informeerimiseks.

---

¹³⁶ S. Hinduja, J. W. Patchin. Cyberbullying Legislation and case law. - Cyberbullying Research Center, 2008, p 1

¹³⁷ M. C. Ruedy, p 336, 338

¹³⁸ Canada, Bill C-13, Protecting Canadians from Online Crime Act - <http://www.parl.gc.ca/HousePublications/Publication.aspx?Language=E&Mode=1&DocId=6830553&File=24#1> (19.03.2017)

¹³⁹ § 372. (1) - Everyone commits an offence who, with intent to injure or alarm a person, conveys information that they know is false, or causes such information to be conveyed by letter or any means of telecommunication.

Näiteks näidatakse reklaame televisioonis, kui ka internetis, mis annavad teada küberkiusamise õiguslikest tagajärgedest. On ka eraldi veebileht, milles sisaldub informatsiooni nii lastele kui ka lapsevanematele.¹⁴⁰

Kuna küberkiusamine on selline tegu, mille puhul ei osata arvata, et seda toime pannes võidakse minna vastuollu mõne õigusnormiga, siis on riigi poolt õige tegevus kasutada erinevaid infokanaleid, et inimesi sellest teavitada. Ka selline tegevus on kaudselt küberkiusamise tõkestamine, teavitades inimesi küberkiusamise õiguslikest tagajärgedes motiveerides neid sel viisil küberkiusamisega mitte tegelema.

J. Greenhill on esile tõstnud New Hampshire'i kiusamisvastast seadust, sest üldjuhul jäetakse kiusamise defineerimine kooli sätestada, kuid antud seaduses on see kooli eest ära tehtud. Selles seaduses defineeritakse kiusamist kui üksikut või korduvaid intsidente, mis hõlmavad kirjalikku, suulist või elektroonilist suhtlemist või füüsilist tegu või žesti või mistahes kombinatsiooni neist, mis on suunatud teise õpilase vastu ning millega:¹⁴¹

- 1) põhjustatakse füüsilist kahju või kahjustatakse õpilase vaimset arengut;
- 2) põhjustatakse emotsionaalset stressi;
- 3) häiritakse õpilase hariduslikke võimalusi;
- 4) luuakse vaenulik õppimiskeskond või
- 5) oluliselt häiritakse kooli korrapärasest toimimist.

Käesoleva töö autor leiab, et tegemist on hea universaalse määratlusega, sest see hõlmab erinevaid kiusamise vorme ning tagajärgi, sh kohaldudes ka küberkiusamisele.

Järgnevalt tuuakse näiteid küberkiusamise tõkestamise juhtudest, mis on jõudnud kohtutesse.

2000.aastal kohtuasjas *J.S. vs Bethlehem Area School District* käsitleti teemat, kus kooli juhtkond eemaldas õppetööst õpilase, kes oli loonud veebilehe, mis sisaldas ähvardavaid ja halvustavaid

---

¹⁴⁰ R. Deschamps, K. McNutt, p 56

¹⁴¹ J. Greenhill. From the playground to cyberspace: The Evolution of Cyberbullying. - *Charlestone Law Review*, 2011, vol 5, No 4, p 718-719

kommentaare kooli personali kohta. Kohus leidis, et veebileht ei peegelda tõsiseid ähvardusi või väljendusi, kuid siiski häiris koolikeskkonda. Kuigi veebileht loodi väljaspool kooli, siis antud juhul oli piisav seos veebilehe ja eemaldatud õpilase vahel. Kohus asus seisukohale, et koolil on õigus distsiplineerida õpilast, kes oma käitumisega või väljaöelduga väljaspool kooli segab ja põhjustab negatiivset mõju kooli keskkonnale.¹⁴²

2011. aastal kohtuasjas *Kowalski vs Berkeley County School* lahati olukorda, kus õpilane tegi oma eakaaslasele internetti halvustava profiili. Kool kohaldas selle õpilase suhtes koolist eemaldamist kümneks päevaks, mida hiljem vähendati viiele päevale. Õpilane rikkus kooli ahistamise, kiusamise ja hirmutamise vastast korda. Õpilane kaebas kooli kohtusse tema sõnavabaduse piiramise tõttu. Kohtuasja lõpptulemus oli see, et kohus asus seisukohale, et õpilane kasutas internetti selleks, et rünnata kaasõpilast ning see oli seotud kooli keskkonnaga ning koolil on õigus piirata sõnavabadust, mis oluliselt häirib koolis toimivat distsipliini ja teiste õpilaste õigusi.¹⁴³

Kuigi kohtud on tunnustanud teatud olukordades kooli õigust sekkuda küberkiusamise olukordadesse, mis ei toimu koolis, on ka vastupidiseid seisukohti. Näiteks, kohtuasjas *Emmett vs Kent School District No 415* (2000), eemaldati õpilane algselt koolitegevusest selle tõttu, et ta lõi veebilehe, mis sisaldas õpilasi narrivaid surmakuulutusi ning võimalust hääletada, kes peaks järgmisena surema. Selle puhul ebaõnnestus koolil tõestada, et veebilehega sooviti kedagi hirmutada, hirmutati kedagi või väljendati mistahes vägivalda.¹⁴⁴

Ka kohtuasjas *J.S. v. Blue Mountain School District* (2011), milles käsitleti seda, et kaks õpilast tegid MySpace'i veebilehele paroodia kooli direktorist, leidis kohus, et sellega ei häiritud koolikeskkonda, mistõttu ei olnud põhjendatud õpilaste eemaldamine koolist ning rikuti sõnavabadust.¹⁴⁵

---

¹⁴² *J.S. v. Bethlehem Area School District*, Supreme Court of Pennsylvania, 807 A.2d 803 (Pa. 2002).

¹⁴³ *Kowalski v. Berkeley County Schools*, United States Court of Appeals, 652 F.3d 565.

¹⁴⁴ *Emmett v. Kent School District No. 415*, United States District Court, 92 F.Supp.2d 1088 (W.D.Wash. 2000)

¹⁴⁵ *J.S. ex rel. Snyder v. Blue Mountain School District*, United States Court of Appeals, 650 F.3d 915 (3rd Cir. 2011)

Eeltoodud kohtulahendid kirjeldavad olukordi, kus küberkiusamise tõkestamiseks on koolid kasutanud võimalust eemaldada õpilane koolitööst ning tundub, et selline lähenemine on Ameerika Ühendriikides üsna tavaline. Kooli poolne selline tegevus on põhjendatud, kui näidatakse ära, et küberkiusamine on seotud kooli keskkonnaga. Koolil on võimalik küberkiusamist tõkestada siis, kui küberkiusamine on seotud kooliga, kedagi hirmutatakse või väljendatakse mistahes vägivalda. Eemaldades õpilane koolitööst, antakse esmalt signaal sellele küberkiusajale, et tegemist ei ole sobiliku käitumisega või tegevusega ning sellele järgneb tagajärg. Teisalt on see hoiatuseks teistele, et selline tegevus ei ole aktsepteeritud. Käesoleva töö autor on seisukohal, et koolil on sellisel kujul väike roll tõkestamises ning oluliselt suurem on kooli roll ennetamise valdkonnas.

Peamiselt on kasutusel küberkiusamise esimesse tõkestamise gruppi ja ka teise gruppi kuuluvad meetmed. Nagu nähtub, siis pigem on keskendutud sellele, et koolid tegeleksid küberkiusamise probleemiga. Sellest võib järeldada, et tõkestamiseks peetakse kõige efektiivsemaks koolikeskonda. Kuigi osariikides on mitmete küberkiusamise vormide jaoks ette nähtud koosseisud, siis pigem ei minda seda teed, et neid koosseise rakendatakse. Küberkiusamist ennast kriminaliseerides tuleb väga täpselt läbi mõelda, millise teo eest karistus ette nähakse. Võttes arvesse seda, et teadlaste seas ei ole üksmeelt küberkiusamise defineerimise osas, siis võib ainuüksi see olla takistuseks küberkiusamise kriminaliseerimiseks. Keeruline on öelda, kas eelnevalt esitletud tõkestamise viisid on vähendanud realselt ka küberkiusamist. Selge on aga see, et probleemi tõkestatakse, st teavitatakse alaealisi koolis küberkiusamisest, on üleriigilisi kampaaniaid ning palju on sätestatud ka seadusandluses küberkiusamisega seoses. Ühtlasi on kohustatud koole eeskirju vastu võtma, millega nähakse ette ka distsiplinaarvahendite kasutamise, mida Ameerika Ühendriikide koolides on aktiivselt ka rakendatud. Tänu eeltoodule on tekkinud ka kohtupraktikat, mis kindlasti on koolidele kasulik. Sellega luuakse mõneti selgusetus olukorras arusaama, millal on ületatud seda piiri, kus tegemist ei ole enam east tuleneva tavapärase olukorraga ega ka sõnavabadusega ning olukord nõuab sekkumist ning teo toimepanija vastutusele võtmist. Koolid julgevad õpilast küberkiusamise eest õppetööst eemaldada ning ainuüksi sellega näidatakse, et küberkiusamine ei ole normaalne tegevus.

3.2. Tõkestamine Euroopas

Euroopa Liidu (EL) liikmesriikidele on siduv ÜRO lapse õiguste konventsioon, parandatud ja täiendatud Euroopa sotsiaalharta ning ka Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioonist, mis toodi välja töös eespool.¹⁴⁶ Seega on tuvastatud riikide kohustus kaitsta lapsi küberkiusamise eest tõkestades seda. 2015. aastal tegi Euroopa Parlament resolutsiooni mobiiltelefoni teel toimuva noorte küberahistamise vastase võitluse kohta, millega kutsuti üles Euroopa Komisjoni, Nõukogu ja liikmesriike tegema teavitustööd eeltoodud probleemi ohtude kohta ja toetama liikmesriike selle ohu ennetamisel.¹⁴⁷

Esmalt antakse töös ülevaade üldistest meetmetest, mida riigid kohaldavad ning seejärel meetmest spetsiifilisemalt.

Mitmetes ELi liikmesriikides on võetud kasutusele meetmed, mis saab jagada kahte gruppi: teadlikkuse tõstmine ja laste kaitse. Teadlikkuse tõstmise käigus on võetud kasutusele erinevaid programme koolis, kui ka väljapool seda. Need programmid aitavad ennetada kiusamist ja küberkiusamist sellega, et informeeritakse lapsi interneti ohtudest, julgustavad ohvreid teatama juba aset leidnud intsidentidest ja aitavad kiusajatel mõista enda käitumise mõju. Küberkiusamise teemalised koolitused, töötoad ja e-kursused korraldatakse lastele, lapsevanematele ja õpetajatele enamikes liikmesriikides. Osad riigid on jätnud kiusamise ennetamise ja tõkestamise üksnes kooli ülesandeks. Nendeks riikideks on näiteks Holland, Rootsi ja Ühendkuningriigid. Laste kaitse osas on nt Kreekas lasteombudsman, kes tegeleb kiusamise ennetamisega ning selle vastu võitlemisega,¹⁴⁸ ning kasutusel on ka küberkiusamisest teatamiseks *Cyberkid app*, et teatada intsidendist politseile, samuti võimaldab see *app* suhelda otse küberkuritegude üksusega.¹⁴⁹

Alahinnata ei saa strateegiaid, mis soodustavad turvalise hariduskeskkonna teket, nii koolis kui ka väljaspool kooli ja interneti oskusi soodustavaid programme lastele, vanematele ja õpetajatele.

---

¹⁴⁶ Vt käesoleva töö ptk 3. Küberkiusamise tõkestamine

¹⁴⁷ Euroopa Parlament. (26.01.2017)

¹⁴⁸ European Parliament. Cyberbullying Among Young People. Arvutivõrgus: [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2016/571367/IPOL_STU\(2016\)571367_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2016/571367/IPOL_STU(2016)571367_EN.pdf) (14.03.2017)

¹⁴⁹ Cyber Crime Unit. Cyberkid. Arvutivõrgus: <http://www.cyberkid.gov.gr/en/> (15.03.2017)

Haridusalased seadused ja kiusamisvastased poliitikad on liikmesriikide enda kujundada, mistõttu on ELi võimalused selleks piiratud. Seetõttu on nt Iirimaa, Portugalis, Rootsis ja Ühendkuningriikides sätestatud, et koolid peavad vastu võtma eeskirjad laste kaitsmiseks kiusamise eest, mis annavad aluse kohaldada distsiplinaarmeetmeid, et eeskirju järgitaks. Ühtlasi on peetud efektiivseks lähenemiseks noorte kaasamist lahenduste ja poliitikate loomisesse kiusamise tõkestamisel. Näiteks Saksamaal, Kreekas, Ühendkuningriigis, Itaalias kaasatakse lapsed ja noored kiusamisvastasesse tegevusse erineval kujul, kuid nt Poolas ei kaasata noori küberkiusamise ja traditsioonilise kiusamise vastastese eeskirjade loomisesse.¹⁵⁰

Esmalt tuleks märkida, et enamikel ELi liikmesriikidel ei ole küberkiusamine kriminaalkorras karistatav, mistõttu on lähenetud probleemile vägivalla, diskrimineerimise ja arvuti kuritegude kaudu.¹⁵¹

Inglismaal käsitleb kiusamist *Protection from Harassment Act 1997* ning see seadus on kohaldatav ka mõningatele küberkiusamise juhtumitele.¹⁵² See seadus küll ise ei defineeri, mida mõeldakse kiusamise all, kuid selleks, et seda kohaldada küberkiusamisele, peab esinema rohkem kui üks kord kahe inimese vaheline häiriv intsident, milles esineb ka küberkiusamise elemente. Seetõttu ei pruugi kõik küberkiusamise juhtumid kvalifitseeruda selle seaduse kohaldamisele.¹⁵³

Järgmiseks variandiks küberkiusamise eest vastutusele võtmiseks on Inglismaal *Communications act 2003*¹⁵⁴, mille § 127 kohaselt on isik pannud toime süüteo, kui isik saadab sidevõrgus sõnumi vms, mis on äärmiselt solvav, vääritud, rõve või ähvardava iseloomuga või põhjustab sellise sõnumi vms saatmise. Samuti on isik süüdi rikkumises, kui tekitab pahameelt, ebamugavust või ebavajalikku ärevust sellega, et saadab sidevõrgus sõnumi, mille kohta teab, et see on vale, põhjustab sellise sõnumi saatmise või püsivalt kasutab avalikku elektroonilist sidevõrku. Maksimum karistus sellise teo eest on 6 kuuline vangistus ja/või trahv.

---

¹⁵⁰ European Parliament. (14.03.2017)

¹⁵¹ Samas

¹⁵² Protection from Harassment Act 1997. Arvutivõrgus: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1997/40/contents> (23.02.2017)

¹⁵³ K. A. Patel, p 611

¹⁵⁴ Communications Acts 2003. Arvutivõrgus: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2003/21/contents> (24.02.2017)

Lisaks eeltoodule on Inglismaal veel seadusi, mis sisaldavad koosseise, mis võimaldavad küberkiusamisega seonduva eest vastutusele võtta,¹⁵⁵ kuid ühtegi seadust, mis konkreetselt näeks ette koosseisu küberkiusamise eest, ei ole.

Inglismaal püütakse ennetada küberkiusamist ka sellega, et antakse võimalikult palju informatsiooni, kuidas kasutada interneti turvaliselt.¹⁵⁶ Selleks on seal loodud mitmeid veebilehti. ThinkUKnow veebileht kujutab endast haridusprogrammi, mis pakub nõuandeid ja turvalisuse informatsiooni tehnoloogilistest küsimustest, sh küberkiusamisest ning on suunatud kooliõpilastele.¹⁵⁷ Know It All veebileht on suunatud vanematele, õpetajatele, praktikantidele ja vabatahtlikele. Veebileht sisaldab informatsiooni uute tehnoloogia vahendite turvalisel viisil kasutamisest, millised on riskid ning kuidas vältida või vähendada riske.¹⁵⁸ Need on ainult paar näidet veebilehtedest, mis on Inglismaal kasutusele võetud, et teadustada tehnoloogia turvaliselt kasutamise olulisust. Selliste veebilehtede abil loodetakse tõsta noorte teadlikust küberturvalisusest ja seeläbi vähendada küberkiusamist.¹⁵⁹

Inglismaal loodi 2009. aastal ka kübermentorite grupp, keda koolitati toetama eakaaslasi küberkiusamises. Ei ole palju sellised spetsiaalselt küberkiusamise jaoks loodud tõkestamise või sekkumise programme. Küll aga on Inglismaal tehtud paar e-turvalisuse filmi kooliõpilaste jaoks.¹⁶⁰

Soome koolides on kasutusel KiVa kiusamisvastane programm, mille abil saab ennetada kiusamise teket kui ka sekkuda konkreetsesse kiusamisjuhtumisse.¹⁶¹ Sellest programmist antakse lähemalt ülevaade järgmises peatükis Eesti all, kus samuti on kasutusel KiVa programm.

Saksamaa koolides on kasutusel „*Media Heroes*“ nimeline küberkiusamise ennetamise programm, mis sisaldab definitsioone, inim- ja õiguslaseid riske, strateegiaid ja empaatia tunde

---

¹⁵⁵ Vt Malicious Communications Act 1988, Public Order Act 1986,

¹⁵⁶ M. Marczak, I. Coyne, p 185

¹⁵⁷ Vt ThinkUKnow. Arvutivõrgus: <https://www.thinkuknow.co.uk/> (25.10.2016)

¹⁵⁸ Vt Know it all. Arvutivõrgus: <http://www.childnet.com/resources/kia/> (25.10.2016)

¹⁵⁹ M. Marczak, I. Coyne, p 186

¹⁶⁰ R. Slonje, P. K. Smith, A. Frisen, p 31

¹⁶¹ C. Salmivalli, V. Pöyhönen, p 65

arendamine. See programm on osa kooli õppekavast.¹⁶² Programm loodi kahes versioonis: pikk ja lühike. Pikk sisaldab viieteist 45-minutilist sessiooni ja lühike sisaldab nelja 90-minutilist sessiooni, mida rakendatakse ühel päeval. Programmi tegevused koosnevad rollimängudest, aruteludest, kirjutatud lugude analüüsimisest, uudistest ja filmidest, üheskoos õppimisest ja vanemate-laste ettekannetest. Kuigi antud programm on loodud spetsiaalselt küberkiusamise tõkestamiseks, siis on ka uuritud, kas see mõjutab ka traditsioonilist kiusamist. Tulemus näitas, et see vähendab ka seda, mistõttu on jällegi leidnud kinnitust see, et traditsiooniline ja küberkiusamine ei ole midagi drastiliselt erinevat ning programmi mõju ühele kiusamisele mõjutab ka teist. See aga ei tähenda, et piisab kui tõkestada üht kiusamist, vaid tuleb tegeleda nii traditsioonilise kui küberkiusamisega.¹⁶³

Austrias on küberkiusamise tõkestamiseks kasutusel *The VISC Social Competence Program*. Tegemist on peamiselt ennetamisel põhineva programmiga sisaldades ka agressiivset käitumist ja kiusamist vähendavaid elemente, eesmärk on edendada sotsiaalseid ja kultuuridevahelisi kompetentsi koolis. Programm on loodud 5-8. klassi õpilastele ning see sisaldab ühe aastalist rakendamise faasi ja mille puhul hakatakse kõigepealt koolitama kuni lõpuks jõuab koolitamise järg õpetajani, kes koolitab edasi oma õpilasi. Õpetajaid koolitakse märkama kiusamise juhtumeid, kuidas toime tulla teravate kiusamise juhtumitega ning kuidas rakendada tõkestamist koolis ja klassi tasemel. Klassi tasemel on eesmärk volitada õpilasi võtta vastutust selle eest, mis toimub nende klassis. Klassi projekt jaguneb kahte ossa. Esimeses osas õpetatakse olulisi aspekte kiusamise tõkestamiseks. Õpilaste eesmärk on koostöös leida viise, kuidas tõkestada agressiivset käitumist oma klassis. Teises osas disainivad õpilased väikse projekti, tehes selleks koostööd saavutamaks positiivset ühist eesmärki praktiseerides sotsiaalseid oskusi. Klassi projekt ei sisalda soovitusi otseselt kiusamiskäitumise muutmiseks ega ka spetsiaalseid õpetusi küberkiusamise tõkestamiseks ja küberkiusamise ohvriks langemisel. Klassi projekti eesmärk on luua keskkond, milles on vähem võimalust kiusamise tekkimiseks. Agressiivne käitumine esineb vähema tõenäosusega julgustavas ja sõbralikus keskkonnas. Ollakse seisukohal, et VISC programm on tõestanud ennast efektiivse tõkestamise programmina, kuigi see ei sisalda

---

¹⁶² E. Aboujaoude *et al.*, p 15

¹⁶³ E. Chaux *et al.* Effects of the Cyberbullying Prevention Program Media Heroes (Medienhelden) on Traditional Bullying. *Aggressive Behaviour* 2016, Vol 42, No 2, p 158, 163

spetsiifilisi elemente küberkiusamise tõkestamiseks, vähendades sellegi poolest noorte seas ka negatiivset käitumist küberruumis.¹⁶⁴

Kui enne 2016. aastat tuli Austrias, nagu ka paljudes teistes riikides, lähtuda küberkiusamise puhul jälitamist ja laimamist puudutavatest seadustest, siis alates 2016. a on küberkiusamine Austrias kriminaalkuritegu.¹⁶⁵

Hispaanias on kasutusel *The ConRed Cyberbullying Prevention Program* nimeline küberkiusamise ennetamise programm. Antud programm rakendab konkreetseid meetmeid interneti kasutamisest ja sotsiaalmeediast tulenevate riskide vastu võitlemiseks, arendades tehnikaalaseid oskusi digitaalsete seadmete kasutamisel ning õpetades, kuidas kasutada info- ja kommunikatsioonitehnoloogia (IKT) vahendeid ohutult. Peamine funktsioon on kooliõpilaste, õpetajate ja lapsevanemate juhendamine ning nende oskuste arendamine, et kasutada turvaliselt internetti ja sotsiaalmeediat. Programm aitab koolil luua õpilaste jaoks turvalise ja tervisliku virtuaalsuhtlemise keskkonna, kutsudes õpilasi üles vastastikusele toetusele, empaatiale nõrgemate suhtes ja parematele sotsiaalsetele suhetele, sh virtuaalses suhtluses õpilaste, õpetajate ja perede vahel. Eeltoodud kolme gruppi kutsutakse üles tegema koostööd, pakkudes võimalust virtuaalses keskkonnas arutada probleeme kiusamise ja küberkiusamisega. Programm rõhutab kriitilise teadmise olulisust interneti ja sotsiaalmeedia kasutamisel, naiivsust arvamuse üle, et küberkeskkonda üleslaetud info üle on isikul kontroll ja negatiivseid tagajärgi keelelise väärkasutuse üle internetis. Ühtlasi kaasatakse alaealisi aruteludesse moraalselt laastava efekti üle, mis võib tekkida isiku ründamise pärast internetis või sotsiaalmeedias.¹⁶⁶

Antud programmi rakendati 3 kuu jooksul ühes Hispaania koolis ning seejärel viidi programmi tõhususe kindlaks tegemiseks 893 11-19 aastase selle kooli õpilaste hulgas läbi küsitlus. Tulemustest selgus, et paranes isikute kontroll oma isikuandmete üle internetis ja sotsiaalmeedias. Seda tõlgendati kui teadlikkuse tõusu riskidest, mis võivad mõjutada isiklikku

---

¹⁶⁴ P. Gradinger et al. Prevention on Cyberbullying and Cyber Victimization: Evaluation of the VISC Social Competence Program. *Journal of School Violence* 2015, Vol 14, No 1, p 90-91, 103

¹⁶⁵ Austria cracks down on cyber abuse. – *The Local* 04.01.2016

¹⁶⁶ R. Ortega-Ruiz, R. Del Rey, J. A. Casas. Knowing, Building and Living Together on Internet and Social Networks: The ConRed Cyberbullying Prevention Program. - *International Journal of Conflict and Violence* 2012, Vol 6, No 2, p 305

informatsioon ja vajadust võtta kasutusele turvalisuse abinõud selleks, et kaitsta eraelulist informatsiooni, mis tehakse internetis kättesaadavaks. Järelikult said noored teadlikuks potentsiaalsetest riskidest. Samuti langes küberkiusamiste hulk, mille põhjuseks peetakse laste ja noorte vähest teadlikkust agressiivse või solvava käitumise mõju osas sotsiaalsuhtlusvõrgustikes. Teadlikkuse tõstmist kahjust, mida võib põhjustada manipuleerimine, solvav keelekasutus, sotsiaalne tõrjutus, ähvardused jms on peetud *ConRed* programmi huvitavamaks tulemuseks. Riski teadlikkus ning lapsevanemate ja õpetajate koolitamine jälgima ja juhendama noorte käitumist, aitab juhtida kõrget riski vähendada, ärgitab kasutama ettevaatus abinõusid ning julgustab kaitsvat hoiakut *online* tegevuses.¹⁶⁷

ConRed programmi puhul peeti oluliseks selgitada, kas selle positiivne efekt on pikaajaline ka siis kui ei ole jätkuvat sekkumist või kui kasu hakkab järk-järgult kaduma.¹⁶⁸ Sellega seoses leiti, et küberkiusamine ei vaja spetsiifilist sekkumist, vaid sobib programm, mis sisaldab lähenemist nii küberkiusamisele kui ka traditsioonilisele kiusamisele, sest selline meetod aitab vähendada riskifaktoreid saada seotuks küberkiusamisega.¹⁶⁹

Norras on kasutusel „Use your head“ (*bruk hue!*) nimeline küberkiusamise ennetamise programm, mis on üleriigiline kampaania. Selle eesmärgiks on luua hea koolikeskkond, tõsta teadlikkust küberkiusamise probleemist aga ka sellest, millised situatsioonid võivad viia kiusamiseni ja kuidas selliseid situatsioone vältida. Põhilisteks teemadeks on küberkiusamine, küberturvalisus ja küberkiusamise tõkestamine. Lastele ja vanematele näitatakse filmi küberkiusamise levitamise piltidest ja tagajärgedest. Programm on näidanud positiivseid tulemusi, tõstnud teadlikkust probleemist ning ollakse kindel, et see aitab vähendada küberkiusamist.¹⁷⁰

Eeltoodust nähtub, et ka Euroopa riikide näitel on põhirõhk küberkiusamise tõkestamisel pandud koolile, kus tuleb laste teadmisi küberkiusamisest tõsta. Eespool on toodud näiteid tõkestamise

---

¹⁶⁷ R. Ortega-Ruiz, R. Del Rey, J. A. Casas, p 305, 307, 310

¹⁶⁸ R. Ortega-Ruiz, R. Del Rey, J. A. Casas, p 311

¹⁶⁹ R. Del Rey, J. A. Casas, R. Ortega. Impact of the ConRed Program on Different Cyberbullying Roles. – *Aggressive Behavior* 2016, Vol 42, No 2, p 133

¹⁷⁰ S. Vestvik. Cyber-bullying prevention in primary school. School leaders' understanding of cyber-bullying prevention. Master thesis. Stord/Haugesund University College, 2011, p 18-19

võimalustest, mis jäävad tõkestamise meetmete esimesse ja teise gruppi. Samuti toimuvad küberkiusamise teemalised koolitused, töötoad ja e-kursused. Tõkestamiseks nähakse abinõuna ka mentorite koolitamist, kes toetavad eakaaslasi küberkiusamises. On erinimelisi programme, kuid sisult need programmid suuresti ei erine. Peamiselt on need suunatud teadmiste tõstmisele, kuid see tegevus toimub süsteemselt ning programm on osa kooli õppekavast. Norra puhul tekib küsimus, et kui programmi peetakse tõhusaks, siis jääb arusaamatuks, miks on Norra küberkiusaja näitaja nii kõrge.

3.3. Tõkestamine Eestis

Kõigepealt antakse lühike ülevaade sellest, millises ulatuses on Eestis riigivõimu tasandil käsitletud küberkiusamise probleemi kooliõpilaste seas ning kuidas on erinevates arengukavades ja strateegiates küberkiusamist käsitletud.

08.09.2014 aastal arutati esmakordselt Riigikogu täiskogu istungil Eestis leviva küberkiusamise probleemi ning tollane siseminister Hanno Pevkur nentis, et elustiili muutus on toonud kaasa ka õigusrikkumise uue liigi, mida teataksegi kiisamisena küberruumis. Ühtlasi oli ta seisukohal, et koostades vägivalla vähendamise arengukava perioodiks 2015-2020 tuleb fookusesse võtta küberkiusamise või –vägivalla temaatika ja luua seoseid teiste riiklike strateegiatega, mis käsitlevad IKT turvalisust ja laste heaolu. Vastuses arupärimisele toodi välja ka, et ennetustöö peab algama lasteaiast ja koolist.¹⁷¹

Vägivalla vähendamise arengukava perioodiks 2015-2020 seab sihiks tegeleda järjepidevalt laste e-turvalisuse teemaga, et kaitsta lapsi netiohtude, sh küberkiusamise, e-vahendite abil toime pandude seksuaalse väärkohtlemise ja muu vägivalla eest. Laste turvalisuse suurendamiseks on korraldatud koolitusi lastele, vanematele, õpetajatele, sh on uuritud laste internetikasutust ja koostatud juhendmaterjale internetis ohutuks käitumiseks. Lastekaitse Liidu koordineerimisel

---

¹⁷¹ Riigikogu, XII Riigikogu stenogramm. Arupärimine Eestis leviva küberkiusamise kohta (nr 421). 08.09.2014. Arvutivõrgus: <http://stenogrammid.riigikogu.ee/et/201409081500#PKP-15404> (24.02.2017)

koostati internetialase teadlikkuse tagamiseks ja kahjuliku tegevuse tõkestamiseks 2009. aastal projekt liitumaks Euroopa Komisjoni internetiturvalisuse programmiga.¹⁷²

Ka vägivalla ennetamise strateegia aastateks 2015-2020 näeb sisuliselt ette sama eesmärgi, mis vägivalla vähendamise arengukava. Siiski on selles dokumendis nenditud, et killustunud projektipõhiste ennetustegevuste asemel tuleb haridusasutustes rakendada tõendus põhiseid ja häid tulemusi andvaid ennetusprogramme ning need tuleb võimalusel viia õppekavadesse ja õpetajakoolitustesse. Oluline on kiusamisvaba haridustee tagamine ja vägivalla ennetamine noorte omavahelistes suhetes.¹⁷³

Alaealiste kuritegevuse ennetamisel on arengusuund võetud sellele, et Haridus- ja Teadusministeeriumil tuleb koos kohalike omavalitsuste ja koolidega rakendada meetmeid koolikohustuse mittetäitmise, koolikiusamise ning teiste koolikeskkonnas esinevate õpilaste vaimset ja füüsilist turvalisust mõjutavate probleemide vältimiseks.¹⁷⁴

Eeltoodust nähtub, et ka Eestis on lähenemine, et küberkiusamist tuleb tõkestada ennetustööga ning kõige õigem koht, kus sellega alustada, on lasteaed ja kool. Ka Euroopa riikides on kõige rohkem erinevaid programme, mis on kasutusel koolides. Töös varasemalt on välja toodud, et küberkiusamise tõkestamine ei eelda spetsiaalselt selle tõkestamiseks loodud programme, vaid eesmärgi täidavad ka üldised kiusamise tõkestamisele suunatud programmid.

Järgnevalt esitatakse Eesti koolides kasutusel olevaid kiusamise tõkestamise programme ning teisi võimalusi, mida on rakendatud laste kaitsmiseks.

Alates 1996. aastast on Eesti koolides olnud kasutusel MTÜ Noortehing TORE liikumine, milles on välja töötatud oma metoodika tugiõpilaste ja juhendajate koolitamiseks ning

---

¹⁷² Vabariigi Valitsus. Vägivalla vähendamise arengukava aastateks 2015-2020. Arvutivõrgus: https://valitsus.ee/sites/default/files/content-editors/arengukavad/vagivalla_ennetamise_strateegia_2015-2020_kodulehele.pdf (24.03.2017)

¹⁷³ Vabariigi Valitsus. Vägivalla ennetamise strateegia aastateks 2015-2020, 2015. Arvutivõrgus: https://valitsus.ee/sites/default/files/content-editors/arengukavad/vagivalla_ennetamise_strateegia_2015-2020_kodulehele.pdf (01.02.2017)

¹⁷⁴ Justiitsministeerium. Kriminaalpoliitika arengusuunad aastani 2018. Arvutivõrgus: <http://www.kriminaalpoliitika.ee/et/kriminaalpoliitika/kriminaalpoliitika-arengusuunad-aastani-2018> (25.03.2017)

toetamiseks. Ühingu eesmärk on suurendada koolides nende inimeste hulka, kes kannavad ja levitavad sõbralikku, õppimist ja õpetamist soodustavat ning muuhulgas vaimset ja füüsilist vägivalda taunitavat, üksteist toetavat ja erinevusi sallivat mõtteviisi. TORE liikumisega on käesoleval hetkel ühinenud 45 kooli üle Eesti.¹⁷⁵

Eeltoodud meetme puhul saab natuke paralleelsele tõmmata Inglismaa koolides olevate kübermentoritega, kes on koolitatud toetama eakaaslast, mida võib nimetada tugisüsteemiks kooliõpilaste toetamiseks. Kui lähtuda D. Olweuse seisukohast, et küberkiusamisele tähelepanu pöördes jõutakse uuesti tagasi traditsioonilise kiusamise juurde,¹⁷⁶ siis ehk ei olegi nii halb, kui meil on selline üksnes traditsioonilisele kiusamisele suunatud tegevus, mille eesmärk on peaaesjalikult õppimist soodustava koolikeskkonna loomine. Samas hõlmab see programm üksnes 45 kooli üle Eesti, mida on väga vähe, et omanda suuremat efekti.

2010. aastal alustas MTÜ Lastekaitse Liidu eestvedamisel Taanist pärit metoodikal põhinev projekt „Kiusamisest vaba lasteaed“ ning käesoleval hetkel on projektiga liitunud 394 lasteaeda. 2013. aastal alustati sama programmi raames pilootprojektiga „Kiusamisest vaba kool“. Projekti metoodika keskendub lasterühmale ja klassile tervikuna ning üheks eesmärgiks on luua kiusamist ennetav käitumiskultuur, kus suhtutakse teineteise sallivalt ja austavalt ning sekkutakse kiusamise korral kaitstes kaaslast, kes seda ise ei suuda. Käesolevaks hetkeks on „Kiusamisest vabaks“ metoodikaga kaetud 2/3 Eesti lasteaedadest ning 107 kooli.¹⁷⁷

Nende projektid puhul on samuti keskendutud üksnes traditsioonilisele kiusamisele ja selle tõkestamisele ning eesmärgiks on luua õppimist soodustav keskkond. Lasteaadades on see suhteliselt levinud, kuid koolides mitte nii väga.

Alates 2013. aastast on kasutusel Soomes loodud teaduspõhine kiusamisvastane KiVa programm. See programm sisaldab universaalseid ja juhtumipõhiseid tegevusi kiusamise ennetamiseks ja märgatud juhtumite lahendamiseks. Tegemist on püsiva osaga kooli kiusamisvastasest tööst. 2016. aastal toimunud õpilasküsitluse tulemused kinnitasid, et KiVa programm koolides

---

¹⁷⁵ MTÜ Noorteühing TORE. Arvutivõrgus: <http://www.tore.ee/index.php> (15.03.2017)

¹⁷⁶ Vt käesoleva töö lk 37

¹⁷⁷ MTU Lastekaitse Liit. Kiusamisest vabaks. Arvutivõrgus: <http://www.kiusamisestvabaks.ee/> (15.03.2017)

vähendab kiusamist järjepidevalt. 2016/2017. õppeaastal kasutab KiVa programmi juba 36 kooli ning 4 kooli on programmi kasutamiseks ettevalmistusi tegevad.¹⁷⁸

Kuigi KiVa programm ei ole loodud küberkiusamise ega ühegi teise spetsiifilise kiusamise vormi tõkestamiseks, on seda programmi kohandatud ka küberkiusamisega võitlemiseks. Näiteks on tehtud küberkiusamisega seotud videomaterjale. On leitud, et KiVa programm sobib ka küberkiusamise tõkestamiseks.¹⁷⁹

Seoses tõkestamise programmidega asub käesoleva töö autor seisukohale, et meil on erinevaid programme ning neid rakendatakse lasteaedades ja haridusasutustes. Lähtudes asjaolust, et küberkiusamise tõkestamiseks sobivad ka traditsioonilise kiusamise tõkestamisele suunatud programmid, siis ei saa väita, et meil ei püütaks küberkiusamise vastu võidelda. Kuid need erinevad võimalused, mis meil kasutusel on, ei ole käesoleva töö autori arvates siiani täitnud eesmärki, milleks on vähendada küberkiusamist laste ja noorte seas. Võttes arvesse seda, et 2010.a. EU Kids Online raporti andmetel on meil siiani kõrge osakaal ka traditsioonilises kiusamises, kuigi 1996. aastast on meil esimene kiusamist tõkestav programm, siis ilmselgelt ei täida praegused lähenemised eesmärki. Enamik kasutusel olevatest programmidest on kasutusele võetud enne seda, kui riigivõimu tasandil käsitleti küberkiusamise probleemi ning ühtegi uut lähenemist ei ole tulnud.

Kui vaadata Eestis kasutusel olevaid programme lähemalt, siis jääb silma, et peamiselt on need suunatud õppimist ja õpetamist soodustava ning vaimset ja füüsilist vägivalda tauniva koolikeskkonna loomisele. Seega saab eesmärgiks pidada kiusamist ennetava käitumiskultuuri loomist. Mida saabki pidada selliste programmide tagamõtteks, mis on mõeldud traditsioonilise kiusamise tõkestamiseks, kuid neil programmidel puudub suurem sisu. Mõjukamaks programmiks, mis meil kasutusel on, tuleb pidada KiVa kiusamisvastast programmi, mida on ka kirjanduses näitena esile toodud ning mille rakendamise käigus peaksid alaealised mõistma kiusamise probleeme.¹⁸⁰ Ka Eestis on kindlaks tehtud, et see programm on kiusamist vähendanud. Programmi on kohandatud ka küberkiusamise vastu võitlemiseks, kuid ainuüksi see

---

¹⁷⁸ SA Kiusamisvaba kool Arvutivõrgus: <http://www.kivaprogram.net/estonia> (14.03.2017)

¹⁷⁹ C. Salmivalli, V. Pöyhönen, p 65-66, 68

¹⁸⁰ P. I. Coburn, D. A. Connolly, R. Roesch, p 572, 574

ei ole piisav, sest käesoleval hetkel on KiVa programm kasutusel üksnes 36 koolis, mida on ilmselgelt liiga vähe, et avaldada suuremat mõju küberkiusamise vähenemisele alaealiste seas. Selleks, et kõigis koolides rakendataks küberkiusamise vastaseid programme, tuleks seaduse tasandil vastav kohustus sätestada.

Lisaks sellele, et praeguseid Eestis kasutusel olevaid tõkestamise programme kasutatakse vähe, ei sisalda programmid sellist süsteemset alaealiste küberkiusamise alast harimist nagu mitmetes teistes Euroopa riikides on. Samuti ei nähtu, et lasteaedades ja koolides kasutusel olevate programmide raames viidaks läbi rollimänge, arutelusid, analüüsitakse küberkiusamise juhtumeid või püütaks arendada empaatiavõimet alaealiste seas nagu tehakse seda nt „*Media Heroes*“ programmi puhul. Asjaolu, et meil ei ole ühtegi programmi, mis oleks spetsiaalselt suunatud küberkiusamise tõkestamisele ning mis oleks ka laialdaselt Eestis kasutusel, näitab riski, et alaealised ei pruugi olla piisavalt teadlikud kõige elementaarsematest küberkiusamist puudutavatest asjaoludest, milleks on küberruumis valitsev oht ja nn neti etikett ehk teadmine sellest, kuidas küberruumis käituda. Ka ei pruugi noored olla teadlikud näiteks *The ConRed Cyberbullying Prevention* programmis rõhutatud teadmise olulisusest interneti ja sotsiaalmeedia kasutamisel ning sellest, et küberkeskkonda üleslaetud info üle puudub sellel isikul kontroll. Sama programmi raames on oluline ka lapsevanemate ja õpetajate koolitamine jälgima ja juhendama noorte käitumist, mis aitaks samuti kaasa ettevaatusabinõude kaustamisele ning kaitsvale hoiakule *online* tegevustes. Eestis kasutusel olevatest programmidest ühestki ei nähtu, et toimuks lapsevanemate ja õpetajate harimist kiusamisest või veelgi enam, küberkiusamisest, kuigi selline lähenemine peaks olema.

Ühe meetmena küberkiusamise tõkestamiseks on Eestis veebikonstaablid, kes töötavad Politsei- ja Piirivalveametis alates 2011. aastast. Käesolevaks ajahetkeks on ühest veebikonstaablist saanud kolm, kes vastavad interneti teel esitatud teadetele ja kirjadele ning nõustavad küberkiusamise teemal. Ühtlasi koolitavad nad nii lapsi kui ka täiskasvanuid internetiturvalisuse teemadel.¹⁸¹ Lasteombudsmani funktsioon on Eestis antud õiguskantslerile, kes on tegelenud ka kiusamisprobleemiga ning koostanud nõustamisvoldiku „Kool kiusamisest vabaks“.¹⁸² Samuti on

---

¹⁸¹ Politsei- ja Piirivalveamet. Veebikonstaablid. (14.03.2017)

¹⁸² Õiguskantsler. Laste ja noorte õigused. Arvutivõrgus: <http://www.oiguskantsler.ee/et/laste-ja-noorte-%C3%B5igused> (14.03.2017)

lasteombudsman loonud noortest koosneva nõuandva kogu, mida on Euroopa Liidu tasandil ka efektiivse tõkestamise vahendina välja toodud.¹⁸³

Lisaks eeltoodule, on võimalik teadlikkust tõsta küberkiusamisest ka veebilehtede kaudu. Eestis on loodud veebileht Targalt internetis, mis on suunatud nii lastele, noortele, lapsevanematele kui ka õpetajatele. Projekti veavad MTÜ Lastekaitse Liit, Hariduse Infotehnoloogia Sihtasutus, MTÜ Eesti Abikeskused ja Politsei- ja Piirivalveamet. Veebileht sisaldab infot internetis valitsevatest ohtudest, soovitusi erinevates suhtlusvõrgustikes privaatsussätete seadistamiseks, kuidas ära tunda küberkiusamist ja selle esinemisel edasi käituda, kust saab abi jms. Ühtlasi on võimalik testida ka oma teadmisi ohutusnõuetest arvuti ja nutiseadme kasutamisel ja viisakusreeglitest kaaslasega suhtlemisel internetis. Projekti raames toimuvad ka koolitused ja seminarid, koostatakse koolitus- ja teavitusematerjale, et tõsta teadlikkust, kuidas internetis turvaliselt käituda, millega ühtlasi võideldaks ka küberkiusamise vastu. Paljud koolid üle Eesti võtavad projekti raames korraldatud erinevatest üritustest jms osa.¹⁸⁴

Ka Politsei- ja Piirivalveameti kodulehel jagatakse informatsiooni sellest, kuidas kiusamise olukorra käituda ja aidata politseile kaasa küberkiusaja kindlaks tegemisel. Selleks tuleb kopeerida eraldi dokumendiks kiusamisteo toimepanija konto andmed, konto juures olnud andmed ning konto juures olevad materjalid, sest mida rohkem kiusatav suudab materjali salvestada, seda lihtsalt on teha kindlaks teo toimepanijat.¹⁸⁵

Kuna üks võimalik meede küberkiusamise tõkestamiseks on selle reguleerimine seadusandluse tasandil, siis tuleb Eestis puhul lähemalt vaadata ka, millised on käesoleval hetkel võimalused küberkiusamise eest vastutusele võtma ning ühtlasi, mida tuleks arvestada, kui küberkiusamine kriminaliseerida teona.

Praegusel hetkel ei ole Eestis küberkiusamist seadusandluses reguleeritud ning konkreetselt selle teo alusel ei ole võimalik kedagi vastutusele võtta. Siiski on karistusseadustikus¹⁸⁶ (KarS)

---

¹⁸³ European Parliament. (14.03.2017)

¹⁸⁴ MTÜ Lastekaitse Liit. Targalt internetis. Arvutivõrgus: <http://www.targaltinternetis.ee/> (14.03.2017)

¹⁸⁵ Politsei- ja Piirivalveamet. Küberkiusamine. 03.09.2016)

¹⁸⁶ Karistusseadustik – RT I 2001, 61, 364; RT I 31.12.2016, 14

reguleeritud küberkiusamises sisalduvaid elemente, nt tagakiusamine, laimamine, maine kahjustamine, tervisekahjustuse tekitamine, ähvardamine ning arvutiga seotud teod.

Enamjaolt ei ole küberkiusamise lõpetamiseks piisav, kui ohver blokeerib küberkiusaja, räägib asjast oma vanematele või sõpradele, sest kiusaja leiab ikkagi viisi, kuidas oma tegevust jätkata. Seetõttu on peetud võimaluseks tõkestada küberkiusamist, kui see kriminaliseerida.¹⁸⁷

Kriminaliseerides küberkiusamist, on peetud silmas noorte huvi neid kaitsta. Sellega on tekkinud küsimus, kas selline tegutsemisviis ei tekita hoopiski vastupidist efekti, et toob kaasa rohkem kahju kui kasu. Kuna tegemist on noortele väga omase käitumisviisiga ning seda keelustades seadusega ei pruugi noored teadagi, et see võib kaasa tuua kriminaalkaristuse.¹⁸⁸ Võttes arvesse seda, et 2010. aastal oli 55,6 % elanikkonnast kantud karistusregistrisse, mistõttu tõdeti, et Eestis on ülekriminaliseerimine probleem, siis võib küberkiusamise kriminaliseerimine tõstada täpselt sama probleemi. Väärteo ja kuriteo eristamisel lähtutakse kahjustatava õigushüve riive olulisusest, mistõttu õigushüve intensiivselt riivavad teod määratletakse kuritegedena.¹⁸⁹ Kui küberkiusamine sätestada süüteona, siis tulenevalt sellest, et kahjustatav õigushüve on teise isiku tervis, siis oleks ilmselt tegemist kuriteoga. Siinkohal tuleb tähelepanu pöörata aga sellele, et alaealistele rakendub karistusõiguses natukene teine kord kui täisealiste puhul. Alla 14-aastaste suhtes rakendub alaealiste mõjutusvahendite seadus ning 14 kuni 18-aastaste puhul arvestatakse KarS §-s 87 sätestatud, kuid sellegi poolest lähtutakse KarS-s sätestatud väär- ja kuriteokoosseisudest.

Karistusõiguslike vahenditega võib sekkuda isikute õigustesse eelkõige juhul, kui isik paneb toime teo, mille puhul ta ise mõistab, et selline tegevus on taunitav ning riiklikult väärrib see tegu tugevat hukkamõistu ja sekkumine on vajalik üldise õigusrahu säilitamiseks. Karistusõiguslikel normidel peaks olema ka preventatiivne funktsioon ja normi vajalikkus ei avaldu üksnes selle rakendamise kaudu. Otsustamisel ja süüteokoosseisu sätestamisel, tuleks arvesse võtta, kas

---

¹⁸⁷ K. A. Patel, p 608-609

¹⁸⁸ P. I. Coburn, D. A. Connolly, R. Roesch. Cyberbullying: Is Federal Criminal Legislation the Solution? - Canadian Journal of Criminology and Criminal Justice 2015, Vol 57, No 4, p 571-572

¹⁸⁹ T. Reinthal. Karistusõiguse suund – ülekriminaliseerimine? – Juridica 2010, 10, lk 740, 742

õiguskorra tagamiseks on teisi piisavaid ja efektiivseid mittekariistuslikke haldussunni vahendeid.¹⁹⁰

Siiski on Eestis astunud julge samm ning saadetud kooskõlastusele karistusseadustiku ja välismaalaste seaduse muutmise seaduse eelnõu, millega nähakse ette KarS-i uue koosseisuna ahistav jälitamine. Sätte eesmärk on kriminaliseerida tahtlik tegevus, mille puhul teist isikut korduvalt ähvardatakse ning pannakse sel viisil teist isikut oma turvalisuse pärast muret tunda. Ähvardav käitumine võib tähendada korduvat teise inimese jälitamist, temaga soovimatut suhtlemist või talle teadaandmist, et teda jälgitakse. Jälgimise all peetakse silmas ka ohvri jälgimist virtuaalmaailmas ning soovimatu suhtlemine on igasugune ohvriga aktiivse kontakti loomise katsed meedia- ja infotehnoloogiaseadmete kaudu.¹⁹¹

Seadusandluse tasandil reguleerimine ei tähenda üksnes kriminaliseerimist, vaid selle all saab mõelda ka muul moel reguleerimist. Üks viis küberkiusamise tõkestamiseks on ka see, kui riik näeb ette, et koolidel tuleb vastu võtta küberkiusamise vastased korrad. Kui vaadata põhikooli riiklikku õppekava,¹⁹² siis sellest ei nähtu, et säärane kohustus oleks sätestatud. Eeltoodu tõttu võib asuda seisukohal, et käesoleval juhul on iga kooli enda korraldada see, kas ja kui palju koolides tehakse küberkiusamise vastast selgitustööd.

Kirjanduses on asutud seisukohale, et karistamisest paremaks lahenduseks on see, kui arendada ja võtta kasutusele konfliktide lahendamise strateegiaid, mida õpetada noortele.¹⁹³ Nagu nähtub, siis ei ole Eestis mindud seda teed, et näha ette vastutus küberkiusamise eest. Kuigi meil on mõned koosseisud, mis võiksid kohalduda osadele küberkiusamise vormidele, ei ole autorile teadaolevalt jõudnud kohtu alla ükski alaealine süüdistatuna mõnes küberkiusamise vormis. Samas ei tohikski karistamine kui selline olla eesmärk alaealiste puhul, vaid eesmärk on ikkagi see, et küberkiusamist vähendada seda ennetades.

---

¹⁹⁰ T. Reinthal, lk 744-745

¹⁹¹ Karistusseadustiku ja välismaalaste seaduse muutmise seaduse eelnõu seletuskiri. 385 SE I. Arvutivõrgus: <https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/f9a7291c-8c46-4ad8-a740-4e1c55c83964/Karistusseadustiku%20ja%20v%C3%A4lismaalaste%20seaduse%20muutmise%20seadus/> (15.04.2017)

¹⁹² Põhikooli riiklik õppekava. – RT I 29.08.2014, 20

¹⁹³ P. I. Coburn, D. A. Connolly, R. Roesch, p 572, 574

Kui vaadata muid meetmeid, millega on võimalik küberkiusamist tõkestada, siis on Eestis spetsiaalselt küberkiusamisest teadlikkuse tõstmiseks loodud veebileht. Lehel saab mitmekesist infot internetis varitsevatest ohtudest, testida oma teadmisi ning ühtlasi toimub erinevaid üritusi, millest koolid saavad osa võtta. Eesti puhul võib erilisema meetmena välja tuua õiguskantsleri lasteombudsmani funktsiooni, mis on suunatud ka kiusamisprobleemi vähendamisele ning tegemist on ainulaadse lähenemisega, mis on kasutusel lisaks Eestile ka Kreekas. Erilisemaks nimetab käesoleva töö autor seda sellepärast, et tegemist on ametiisikuga, kellele on antud selline oluline funktsioon.

Kokkuvõtvalt saab öelda, et paljudes riikides on seaduse tasandil ette nähtud kohustus koolidel võtta vastu küberkiusamisega tegelemiseks korrad. Lisaks on Ameerikas osariike, kes on küberkiusamise kriminaliseerinud, sama on teinud ka Austria. Siiski enamik riike seda teed ei ole läinud, sh Eesti. Käesoleva töö autori arvates võib selle põhjuseks olla asjaolu, et peamiselt on küberkiusamise puhul tegemist alaealistega, mistõttu alla 14-aastaseid karistada ei saa. Teine põhjus võib olla see, et kuna kübermaailm on nii kiiresti arenev, siis ei tunta küberkiusamist piisavalt hästi selleks, et seda reguleerida seaduse tasandil. Euroopa riikides kasutusel olevaid programme uurides hakkab silma, et kasutusel on erinevaid programme, mis suuremalt jaolt on siiski suunatud spetsiifiliselt küberkiusamise tõkestamisele. Programmid ei sisalda lihtsalt ohtudest teavitamist, vaid on sisult mitmekesised sisaldades erinevaid tegevusi, kuidas koolinoortele anda teada küberkiusamise olemusest ning selle tagajärgedest. Sama oluline on harida neid tehnoloogia kasutamisest ning sellest, kuidas seda teha turvaliselt.

Mujal maailmas, Euroopas, kui ka Eestis on peamiselt kasutusel küberkiusamise tõkestamise I ja II kategooriasse kuuluvad meetmed. III kategooriasse kuuluvateks meetmeteks saab pidada nt *Facebooki* lehel loodud võimalust teatada e-maili aadressil olukorrast, kui nende veebilehte väärkasutatakse, aga ka Kreekas kasutusel olevat *Cyberkid app*'i küberkiusamisest teatamiseks. Miks mitte võtta Kreeka näitest eeskujuna ning luua sarnane nutitelefonirakendus ka Eesti laste jaoks, et lihtsustada küberkiusamise juhtumist teatamist.

Eestis on samuti kasutusel erinevaid programme ja on loodud veebilehti, mis on suunatud kiusamise vastu võitlemiseks. Võrreldes teiste riikidega tuli Eestis selgelt esile ka see, et lasteaiast alates õpetatakse lastele, et kiusamine ei ole õige käitumisviis. Ei saa väita, et meil ei püütaks küberkiusamist tõkestada ning seetõttu võib teistele riikidele paista, et meil on selleks

toimiv süsteem. Kasutusel olevad erinevad võimalused ei ole aga eesmärki täitnud, milleks on vähendada küberkiusamist kooliõpilaste seas. Põhjuseks võib olla ebapiisav lähenemine spetsiifiliselt küberkiusamisele ning Eestis on selleks ainult üks programm, milles on suund võetud ka küberkiusamise tõkestamisele, kuid mida tegelikkuses rakendatakse väga vähestes haridusasutustes. Kuigi on leitud, et ka traditsioonilise kiisamise vastased programmid on kohaldatavad küberkiusamisele, on käesoleva töö autor seisukohal, et need ei asenda küberkiusamisele suunatud programme riigis, kus on küberkiisamine väga suur probleem ning selle tõkestamisega tuleks tegeleda väga süsteemselt.

Võttes arvesse, et küberkiisamine on oma sisult keerulisem kui traditsiooniline kiisamine ja siiani ei ole teadlased jõudnud üksmeelele ka mõningates küberkiisamise tunnustes, siis on põhjendatud see, et selle tõkestamine vajab teistsugust lähenemist. Ainuüksi tuleb selle tõkestamisel pöörata tähelepanu tehnoloogiliste teadmiste tõstmisele. Samuti sellele, millised ohud küberruumis võivad lapsi varitseda ning mida saab igaüks ise ära teha, et vähendada riski ohvriks saamisel. Seega on põhjendatud, et küberkiisamisele lähenemine ja selle tõkestamine peab olema süstemaatilisem ja järjepidevam tegevus. Seetõttu oleks õige, kui koolidel oleks kohustus võtta vastu küberkiisamise vastased korrad, mida aga Eestis ette ei ole nähtud. Selliste kordadega saaksid koolid ette näha ka distsiplinaarmed, et küberkiisajat karistada õppetööst eemaldamisega nii nagu seda on tehtud Ameerika Ühendriikides. Niimoodi saaks kool anda signaali, et küberkiisamine on taunitav tegevus ning sellele järgneb tagajärg. Ka töös eespool välja toodud vägivalda ennetamise strateegias aastateks 2015-2020 nenditi, et tuleb rakendada tõendus põhiseid ja häid tulemusi andvaid ennetusprogramme ja need tuleks võimalusel viia õppekavadesse ja õpetajakoolitustesse.

Kui vaadata, mida riigivõim on Eestis ette võtnud selleks, et tõkestada küberkiisamist, siis peale erinevate strateegiate, mis näevad ette küberkiisamise tõkestamise vajadust, muud ei ole ette nähtud. Näiteks puuduvad riiklikud programmid, kuigi ilmselge uus lähenemine on vajalik.

Käesoleva töö autor on seisukohal, et Eestis tuleks küberkiisamise vastu võidelda palju jõulisemalt kui seda on seni tehtud. Ei ole piisav, kui sätestada riiklikes strateegiates, et küberkiisamist tuleb tõkestada. Selle tõkestamiseks tuleb riiklikul tasandil palju rohkem teadustamistööd teha. Küberkiisamise vastane sõnum peab jõudma rohkemale hulgale inimesteni. Praegusel juhul on konkreetne tegevus, mis on suunatud küberkiisamisest

teadlikkuse tõstmisele, suunatud üksnes koolilastele. Oluline on sama informatsiooni anda ka lapsevanematele ja ka õpetajad peavad olema kursis küberkiusamisega seonduvaga, sest üksnes sel viisil on võimalik alaealisi kaitsta küberkiusamise eest ning sel viisil seda probleemi tõkestada. Ka lapsevanemaid ja õpetajaid tuleb süsteemselt ja sügavuti viia kurssi küberkiusamise probleemiga seonduvalt. Käesoleva töö autor on seisukohal, et harimiseks ei piisa ainuüksi küberkiusamise alastest ettekannetest või üritustest, mis korraldatakse. Kuna Eestis on siiani küberkiusamise teema olnud suhteliselt kajastamata, siis ei pruugi paljudel lapsevanematel ja õpetajatel olla põhilist arusaama küberkiusamisest ning võimalik, et ei mõisteta selle probleemi tõsidust. Nagu töös eespool nähtus, siis ei ole teadlasedki ühisel arusaamal küberkiusamisest, mis näitab, et tegemist on keerulise ühiskonnas aset leidva nähtusega. Selleks, et innustada küberkiusamise osas enda teadlikkust tõstma, võiks teha erinevate küberkiusamise vormidega seoses reklaame, mida näidatakse nii televisioonis kui ka raadios. Tuleks kasutada erinevaid infokanaleid, et sõnum küberkiusamise ohtlikkusest jõuaks rohkemate inimesteni, mis viiks inimesi otsima rohkem informatsiooni küberkiusamisest. Suuremat kõlapinda peaksid leidma ka küberkiusamisega seotud uuringud, nt see kui suur probleem Eesti laste ja noorte seas on küberkiusamine. Riigi tasandil tuleks läbi viia põhjalik analüüs praeguse olukorra kohta, miks meil on endiselt nii kõrge traditsioonilise kiusamise näitaja, rääkimata küberkiusamise näitajast, kui meil tegelikkuses eksisteerib erinevaid meetmeid küberkiusamise tõkestamiseks. Töö autorile tundub, et kahetsusväärset vähe on sellele probleemile tähelepanu pööratud ning sellega tegeletud. Seda teemat tuleb ühiskonnas julgemalt tõstada ning sellel diskuteerida ning ehk jõutakse seeläbi järeldusele, millist programmi või lähenemist meil tegelikkuses vaja on, mis omaks suuremat mõju küberkiusamise vähendamisele kõigis Eesti haridusasutustes.

KOKKUVÕTE

Küberkiusamine on suhteliselt uus nähtus ning peamiselt on seda uuritud hariduse valdkonnas ning psühholoogias. Õigusteaduses ei ole seda seni väga palju uuritud. Küberkiusamine on aga suureks probleemiks kujunenud alaealiste seas ning kujutab ohtu nende vaimsele tervisele. Tekke põhjuseks võib pidada seda, et noored ei ole teadlikud internetis varitsevatest ohtudest ning annavad ka enda käitumisega võimalusi küberkiusamiseks. Teisalt on traditsiooniline kiisamine kolinud lihtsalt küberruumi ja see, mis toimus ennem vahetult, toimub nüüd küberruumis. Enamikes riikides on küberkiusamine levinud suuremal või vähemal määral.

Käesoleva töö eesmärgiks oli uurida, miks tuleb riikidel küberkiusamist tõkestada, milliseid erinevaid võimalusi selleks on ja millised erinevad võimalused on riikides kasutusel. Ühtlasi uuriti, milliseid meetmeid on Eesti võtnud kasutusele, et tõkestada küberkiusamist ning kas seda võib pidada piisavaks ning kas küberkiusamine on Eestis vähenenud.

Magistritöös jõuti järgmistele järeldustele.

Küberkiusamist tuleb tõkestada, sest on erinevaid dokumente, sh rahvusvahelisi, mis seavad riikidele kohustuse rakendada kõik seaduslikke, administratiivseid, sotsiaalseid ja haridusalaseid abinõusid laste kaitsmiseks igasuguse füüsilise ja vaimse vägivalla eest. Kahtlemata liigitub küberkiusamine vaimse vägivalla alla, mille eest tuleb alaealisi kaitsta. Kuna küberruum ei ole kellegi füüsiline ruum ning küberkiusamine ei tunne mingeid piire, siis tulebki kõikidel riikidel selle vastu võidelda, kasutades selleks erinevaid meetmeid. Kuigi küberkiusamine ei piirdu kooli territooriumiga, tuleks kõige jõulisemalt tegeleda küberkiusamise tõkestamisega just kooli territooriumil.

Küberkiusamise tõkestamise meetmed jagunevad kolme kategooriasse. Esimesse tõkestamise meetme gruppi kuuluvad seadused, eeskirjad ja poliitikad, millega reguleerida keskkonna kasutamist ja rakendada kontrolli küberkiusamise ja teiste kuritarvitamise vormide üle. Teise tõkestamise meetmete gruppi kuuluvad õppekavad, et tõsta laste ja noorte teadlikust turvalise interneti ja elektroonilise meedia kasutamisest ning kuidas küberkiusamist vältida. Viimasesse

tõkestamise gruppi kuuluvad tehnoloogilised lähenemised, et ennetada või vähendada küberkiusamise võimalikkust.

Riigid on rakendanud enim esimesse ja teise kategooriasse kuuluvaid meetmeid. Kõige levinumaks tõkestamise meetmeks on ennetusprogrammid, millega tõsta teadlikkust küberkiusamisest ning see hõlmab teadmisi interneti ohutusest, erinevate tehnoloogiliste vahendite funktsioneerimisest, kuid ka internetis sobilikust käitumisest. Õpetada tuleb ka seda, kuidas käituda olukorras, kui küberkiusamise ohvriks on satunud. Teadlikkust ei tule tõsta mitte ainult alaealistel, vaid ka lapsevanematel ja kooli töötajatel.

On riike, kes on küberkiusamise kriminaliseerinud ning selle eest nähakse karistusena ette rahatrahv või vangistus. Kuna küberkiusamisel on erinevaid vorme, siis on võimalik neid hõlmata kriminaal- või tsiviivastutuse koosseisudesse. Tundub, et seaduse tasandil on kõige rohkem küberkiusamine reguleeritud Ameerika Ühendriikides. Ka Kanadas on küberkiusamine reguleeritud seaduse tasandil ning lisaks on seal ka üleriigilisi kampaaniaid ning ka televisiooni ja internetti kasutatakse infokanalitena ning antakse teada küberkiusamise õiguslikest tagajärgedest. Kuigi küberkiusamise tõkestamiseks on ette nähtud koosseisud, siis väga tavapärane nende kasutamine ei ole. Tavapärane on aga see, et koolidel on kohustus võtta vasut küberkiusamise vastased korrad ning see on andud võimaluse distsiplinaarmede rakendamiseks õpilase suhtes, kes on korda rikkunud ja küberkiusanud. Kuna küberkiusamisel on mitmeid erinevaid vorme, siis on õpilastel ka palju erinevaid võimalusi langeda küberkiusamise ohvriks. Kooli poolne tegevus küberkiusaja koolist eemaldamiseks on kohtupraktika kohaselt põhjendatud, kui näidatakse ära, et küberkiusamine on seotud kooli keskkonnaga. Koolil on võimalik küberkiusamist tõkestada siis, kui küberkiusamine on seotud kooliga, kedagi hirmutatakse või väljendatakse mistahes vägivalda.

Ka Euroopas on kasutusel meetmed, millega tõsta teadlikkust küberkiusamisest ning selleks kasutatakse erinevaid programme nii koolis kui ka väljaspool seda. Samuti toimuvad küberkiusamise teemalised koolitused, töötoad ja e-kursused. Tavapärane on ka mentorite koolitamine, kes toetavad eakaaslast küberkiusamises. On erinimelisi programme, kuid eesmärgilt need väga ei erine, küll aga meetodi poolest, kuidas selleni jõuda. Eesmärk on teadlikuse tõstmine küberkiusamisest ja selle mõjudest, kuidas interneti keskkonnas käituda nii, et ei paneks ennast ohtu jms. Esile võib siiski tuua Saksamaa koolides osa kooli õppekavast oleva

„*Media Heroes*“ nimelise küberkiusamise ennetamise programmi. See programm sisaldab lisaks definitsioonidele ka inim-, ja õiguslaseid riske ning ka empaatia tunde arendamist. Kuna noored küberkiusates ei mõista oma tegude tagajärgi, siis empaatia tunde arendamine võiks olla oluline sellest küljest, et suudetaks mõista, milist kahju küberkiusatavale tekitatakse. Põhjalik on ka Austrias kasutusel olev The VISC Social Competence Program. Tegemist on süsteemse ja pikemaajalise programmiga, mis on suunatud kiisamisest teadlikuse tõstmisele. Kuigi see ei sisalda spetsiifilisi elemente küberkiisamise tõkestamisest, on see programm end tõestanud ning vähendanud negatiivset käitumist ka küberruumis. *The ConRed Cyberbullying Prevention Program* aitab koolil luua õpilaste jaoks turvalise ja tervisliku virtuaalsuhtlemise keskkonna, kutsudes õpilasi üles vastastikusele toetusele, empaatiale nõrgemate suhtes ja parematele sotsiaalsetele suhetele, sh virtuaalses suhtluses õpilaste, õpetajate ja perede vahel. Viimase programmi puhul on tehtud ka n-õ järelkontrolli ning selle puhul on tõesti täheldatud, et küberkiisamine on koolis, kus seda rakendati, vähenenud. „Use your head“ (*bruk hue!*) nimelise küberkiisamise ennetamise programmi eesmärgiks on luua hea koolikeskkond, tõsta teadlikkust küberkiisamise probleemist aga ka sellest, millised situatsioonid võivad viia kiisamiseni ja kuidas selliseid situatsioone vältida. Programmi on kaasatud ka lapsevanemad ning ollakse kindel, et see programm aitab vähendada küberkiisamist.

Küberkiisamise tõkestamiseks ei ole Eestis seadusandluse tasandil midagi konkreetset ette võetud. On küll koosseise, mis võiksid olla kohaldatavad küberkiisamisele, kuid see ei ole märkimisväärne. Käesoleval ajal on menetluses karistusseadustiku täiendamiseks eelnõu, millega nähakse ette ahistava jälitamise koosseis, mis kohaldub ka mõnele küberkiisamise vormile. Samas ei tohiks karistamine kui selline olla eesmärk alaealiste seas, vaid eesmärk on ikkagi see, et küberkiisamist vähendada seda ennetades.

Eestis on mitmeid programme, mida rakendatakse lasteaedades ja haridusasutustes. Samuti on eraldi veebileht, mis on suunatud küberkiisamise vastu võitlemiseks, lasteombudsman, kes tegeleb kiisamisprobleemiga ning veebikonstaablid, kelle poole saab pöörduda küberkiisamise korral. Seega ei saa öelda, et Eesti riik ei tõkestaks küberkiisamist, kuid see tegevus ei ole piisav saavutamaks eesmärki.

Esimene kiisamise tõkestamisele suunatud programm võeti kasutusele 1996. aastal. EU Kids Online raportis toodi välja, et küberkiisamine on seal rohkem levinud, kus on probleemiks ka

traditsiooniline kiusamine, mistõttu võib asuda seisukohale, et erinevad ennetamise programmid ei ole seni oma eesmärgi kandnud ja traditsioonilist kiusamist vähendanud. Lisaks üksnes traditsioonilise kiusamise tõkestamisele suunatud programmidele, on Eestis programmina kasutusel ka teaduspõhine kiusamisvastane KiVa programm, mida on kohandatud ka küberkiusamise tõkestamiseks. Paraku on kõik Eestis kasutusel olevad programmid vähe levinud, st et neid rakendatakse väga vähestes haridusasutustes ning seetõttu ei avalda need ka suuremat mõju küberkiusamise vähendamisele alaealiste seas. Selleks, et kõigis koolides rakendataks küberkiusamise vastaseid programme, tuleks seaduse tasandil vastav kohustus sätestada.

Kuigi on leitud, et küberkiusamise tõkestamiseks on abi ka traditsioonilise kiusamise tõkestamise programmidest, tuleb siiski arvesse võtta, et küberkiusamine on oma sisult keerulisem kui traditsiooniline kiusamine ning on põhjendatud, et selle tõkestamine vajab teistsugust lähenemist. Küberkiusamisele lähenemine ja selle tõkestamine peab olema süstemaatilisem ja järjepidevam tegevus. Seetõttu oleks õige, kui koolidel oleks kohustus võtta vastu ka küberkiusamise vastased korrad, mida aga Eestis ette ei ole nähtud. Selliste kordadega saaksid koolid ette näha ka distsiplinaarmeetmed küberkiusaja suhtes. Riigivõimu tasandil on vastu võetud erinevaid strateegiad, kus sätestatakse küberkiusamise tõkestamise vajadust. Ühtlasi on nenditud, et tuleb rakendada tõenduspõhiseid ja häid tulemusi andvaid ennetusprogramme ja need tuleks võimalusel viia õppekavadesse ja õpetajakoolitustesse. Selliste tegudeni ei ole aga siiani jõutud.

Arvesse tuleb võtta asjaolu, et küberkiusamine on Eestis väga levinud ning suureks probleemiks ning seda kinnitavad erinevad Eestis läbi viidud uuringud, kui ka üle-Euroopaline uuring. Seetõttu tuleb Eestis küberkiusamise vastu võidelda palju jõulisemalt kui seda on seni tehtud. Küberkiusamise tõkestamiseks tuleb riiklikul tasandil palju rohkem teadustamistööd teha. Oluline on küberkiusamisega seonduvat informatsiooni anda nii koolilastele, lapsevanematele kui ka õpetajatele. Harimiseks ei piisa ainuüksi küberkiusamise alastest ettekannetest või üritustest, mida korraldatakse, vaid see vajab süsteemset ja järjepidevat tööd. Selleks, et innustada küberkiusamise osas enda teadlikkust tõstma, tuleks kasutada erinevaid infokanaleid, et sõnum küberkiusamise ohtlikkusest jõuaks rohkemate inimesteni, mis viiks inimesi otsima rohkem informatsiooni küberkiusamisest. Suuremat kõlapinda peaksid leidma ka küberkiusamisega seotud uuringud, nt see kui suur probleem Eesti laste ja noorte seas on küberkiusamine. Riigi tasandil tuleks läbi viia põhjalik analüüs praeguse olukorra kohta, miks meil on endiselt nii kõrge

traditsioonilise kiusamise näitaja, rääkimata küberkiusamise näitajast, kui meil tegelikkuses eksisteerib erinevaid meetmeid küberkiusamise tõkestamiseks. Probleemile tuleb rohkem tähelepanu pöörata ning sellega tegeleda.

Kokkuvõtvalt tuleb öelda, et Eestis ei ole piisavalt tehtud, et tõkestada küberkiusamist, sest küberkiusamise näitaja ei ole vähenenud, vaid saani kõrge. Kuna tõkestamist ei ole seni Eestis uuritud, siis tuleks konkreetselt võtta see temaatika uurimise alla ning leida Eesti jaoks sobivaim programm küberkiusamise tõkestamiseks. Täiendavalt tuleb kaaluda rohkema probleemi teadustamist, kasutades selleks erinevaid infokanaleid.

Cyberbullying, its different forms and prevention methods among minors

The aim of this master`s thesis is to investigate, why it is necessary to prevent cyberbullying and what are the possibilities to protect minors from it. The author studies programs and measures being used in other countries to prevent cyberbullying in order to find out whether those measures have actually brought any benefit. Also the Estonian ways of prevention are being investigated in order to find out if those ways are efficient, and how those have helped to decrease cyberbullying in Estonia.

To investigate cyberbullying as a research object of this paper, the author has used method of analysis. Also a comparative method is being used, during which the prevention programs used in Estonia are being compared to such programs in other countries.

The first chapter of this master`s thesis gives an overview of the nature of cyberbullying and its features. The different definitions of cyberbullying are being introduced and also a traditional bullying behaviour is being described to give a comparative point of view. Here is also given a review of prevalence of bullying in Europe and worldwide. From European countries the overview of Austria, Portugal, Finland, United Kingdom and Norway is given. Countries are selected based on EU Kids Online report`s results, presenting one country`s spread of cyberbullying. The chapter ends with an overview of cyberbullying spread in Estonia.

The second chapter of this thesis is dedicated to introduction of different cyberbullying forms and how different authors have been classifying it. Also it highlights several cyberbullying incidents happened in real life and also covers common form of cyberbullying in Estonia.

Master`s thesis third chapter is based on an overview about the facts about why it is necessary to work towards prevention of cyberbullying and how those prevention methods are divided into groups. General prevention ways are being introduced, an overview of prevention methods in worldwide, Europe and Estonia are given, highlighting specific examples countries have adopted.

Prevention refers to a variety of different approaches, to reduce the incidence occurrence among young people and to avoid dangerous consequences. Different prevention programs both in

Estonia and elsewhere are shown. The analysis helps to reveal which prevention ways are being used in the world and how effective they have been. The author also gives proposals how to better fight with such problems and what else can Estonia do in order to prevent cyberbullying.

The legal sphere sources of this paper in Estonian have been one master`s paper and in addition some bachelor`s and master`s papers of other fields. At the same time commented issue of the Penal Code is being used.

Cyberbullying is spread all over the world, more or less. It`s distribution depends mostly on the ability of minors to own a computer or mobile phone or internet, also on the level of the knowledge about the threats in internet. Based on the Eu Kids Online report, cyberbullying is very common in Estonia. This fact is being confirmed by different studies conducted in Estonia. However, those facts should be taken with criticism, as all those studies have not been based on a single method. This may lead to a situation where the studies` results cannot be taken seriously.

Based on United Nations Organisation`s Convention on the Rights of the Child article no 19, all member states need to implement all legal, administrative, social and educational measures in order to defend children from any kind of physical and mental violence, which also includes cyberbullying. The same principles are also stated in revised European Social Charter`s article 17 1.b, in The European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, both of which are binding to all EU member states.

It`s definitely not a complete list of organisations, whose regulations oblige to protect children and young people from violence. The principle is for the countries to implement different prevention measures for child rights protection. Cyberbullying is a clear danger for children and therefore the countries need to prevent it.

The methods to prevent cyberbullying is divided into three categories. First category includes laws, regulations and policies, with those it`s possible to regulate the use of environment and implement controlling measures over cyberbullying and other forms of abuse. The second group of methods contains studying programs in order to educate children and young people about the safe use of internet and other electronic media. The last group consist of technological approach to lessen the possibilities of cyberbullying.

All over the world, the main methods in use are first and second group measures. It's rather focused on schools and their activity to deal with cyberbullying, but there are states in USA which have criminalized cyberbullying. While doing that, one needs to be very accurate and foresee the exact criminal offence for which the exact punishment is for. Considering that scientists have not been very unanimous about defining cyberbullying, only that single fact can be an obstacle for criminalizing it. Other countries have been preventing cyberbullying, they inform minors in schools, there are many nationwide campaigns and also they have quite many laws about cyberbullying. The schools are required to adopt rules, which provide the use of disciplinary tools, and schools in USA have actively implemented those tools to their everyday life. The latter has helped creating court case practice which, in turn, helps to clear, in case of obscurity, when the limit has been exceeded and there's no longer the freedom of expression but it requires an intervention from the authorities and prosecution of an offender. Schools are brave to remove students from classes and that fact only shows the cyberbullying being abnormal.

European states also have aimed the main focus of cyber-bullying prevention on to schools, that helps to raise awareness among children. Cyberbullying themed schoolings, workshops and e-courses take place. Quite usual is training mentors who will support coevals in later life. There are different programs with the similar names, but the contents are basically the same. Schools in Germany have implemented into their school curriculum a cyberbullying prevention program called „Media Heroes“. That program includes also, in addition to definitions, human and legal risks and development of sense of empathy. Since cyberspace takes away the sense of reality and one probably does not really understand the consequences of one's actions, it could be important to develop a sense of empathy in order for one to see what damage one has done to the cyberbullied victim. In Austria there is used a program called The VISC Social Competence Program. It is a systematic and long-term program aimed for raising awareness of bullying. Although, that program has not helped to reduce the numbers of cyberbullying cases in Austria, otherwise there should not have been a need to make a criminal case out of a cyberbullying act.

In Spain there is a program which is aimed specifically at preventing cyberbullying and the result is that there has been less bullying cases because of the program.

Estonia uses different prevention programs and they are implemented in many schools and kindergartens. There is also a separate web page where one can get information about raising

awareness of cyberbullying and an overview about threats which lurk around in internet. Those are the most simplest prevention ways and they are used everywhere. On legislative level, cyberbullying is not regulated. Estonia does not have any specific program, which would be aimed at cyberbullying prevention. Therefore, there is definitely a need for a program, aimed at raising awareness about cyberbullying, and that could also be a mandatory part of state-run curriculum in schools. Although, some scientists have taken a stand that the traditional anti bullying programs can be used in cyberbullying as well. To consider a fact that cyberbullying is substantially more complex than traditional bullying, and the scientist have not yet reached a consensus about main characters of cyberbullying, it is justified that it needs a different approach. Prevention work also needs more attention to technological knowledge, to cyberspace threats for children and to the fact what everyone can do in order not to be a victim of cyberbullying him/herself. Thus it is reasonable to have more systematic and consistent approach to cyberbullying prevention work, therefore it should be a part of schools curriculum. There is no obligation, at the moment, for elementary schools curriculum to have procedures against bullying. Many other states, on the other hand, have those procedures as obligations for schools.

In conclusion can be said that the most usable measures worldwide, Europe and Estonia are connected to school environment in order to raise cyberbullying awareness among minors. This fact clearly shows that school is the best place to start with cyberbullying prevention work. In order to do that, different states have created different programs. However, that foregoing is not enough, raising awareness is necessary among parents and teachers as well. They have an important role in prevention, setting an example how to behave in internet, spot cyberbullying signs at the right time and interfere, if needed. One of the reasons for cyberbullying is the fact that one thinks one is anonymous and therefore it's ok to express one's thoughts freely. It is essential to explain to young people that this anonymity is seeming and in reality it is possible to identify the person by i.p address. Becoming a victim of cyberbullying, it is important to stop that and then fix that situation so that police can investigate it further. From there it is essential to first block the bully so that he/she cannot do further harm and then the victim needs to talk to someone.

The author of this paper considers that, in Estonia, cyberbullying prevention actions should be more forceful than ever before. It's not enough just to state in strategies that it's important to

prevent cyberbullying, it needs more information campaigns on state level. The message about cyberbullying needs to reach more people. At the moment most of the prevention actions are directed towards children and young people. It is important to spread the same information to parents and teachers as well. As this theme has not been very actively reflected in Estonia so far, many parents and teachers do not have a basic knowledge about cyberbullying. As the author mentioned in the beginning of this paper, even scientists have not found common ground on this matter, which clearly shows this is a very complicated matter for society to deal with. In order to encourage the raising of awareness of cyberbullying itself, different commercials or public service announcements can be made and broadcast in TV and radio. Also there is a need for larger cyberbullying studies, for example how big is cyberbullying problem among Estonian children and young people. There is a need for more bold discussions of this matter in a society.

KASUTATUD ALLIKAD

Kasutatud kirjandus:

1. Aboujaoude, E. *et al.* Cyberbullying: Review of an Old Problem Gone Viral. *Journal of Adolescent Health* 2015, Vol 57, No 1.
2. Austria cracks down on cyber abuse. – *The Local* 04.01.2016.
3. Brenner, S. W., Rehberg, M. „Kiddie Crime“? The Utility of Criminal Law in Controlling Cyberbullying. – *First Amendment Law Review*, 2009, vol 8, No 1.
4. Butler, D., Kift, S., Campbell, M. Cyber bullying in schools and the laws: Is there an effective means of addressing the power imbalance. *eLaw journal: Murdoch University Electronic Journal of Law*, 2009, Vol 16, No 1.
5. Chaux, E. *et al.* Effects of the Cyberbullying Prevention Program Media Heroes (Medienhelden) on Traditional Bullying. *Aggressive Behaviour* 2016, Vol 42, No 2.
6. Chisholm, J. F. Review of the Status of Cyberbullying and Cyberbullying Prevention. – *Journal of Information Systems Education* 2014, Vol 25, No 1.
7. Clough, J. *Principles of Cybercrime*. Second edition, Cambridge University Press 2015.
8. Coburn, P. I., Connolly, D. A., Roesch, R. Cyberbullying: Is Federal Criminal Legislation the Solution? - *Canadian Journal of Criminology and Criminal Justice* 2015, Vol 57, No 4.
9. Del Rey, R. Casas, J. A., Ortega, R. Impact of the ConRed Program on Different Cyberbullying Roles. – *Aggressive Behavior* 2016, Vol 42, No 2.
10. Deschamps, R., McNutt, K. Cyberbullying: What's the problem? *Canadian Public Administration* 2016, Vol 59, No 1.
11. Ebral, R. Alaealiste karistuslikud hoiakud küberkiusamise suhtes. *Magistritöö*. Tartu, 2012.
12. Gradinger, P. *et al.* Prevention on Cyberbullying and Cyber Victimization: Evaluation of the VISC Social Competence Program. *Journal of School Violence* 2015, Vol 14, No 1.
13. Greenhill, J. From the playground to cyberspace: The Evolution of Cyberbullying. - *Charlestone Law Review*, 2011, vol 5, No 4.

14. Hinduja, S., Patchin, J. W. Bullying, Cyberbullying and Suicide. Archives of Suicide Research 2010, Vol 14, No 3.
15. Hinduja, S., Patchin, J. W. Cyberbullying Legislation and case law. - Cyberbullying Research Center, 2008
16. Kaye, R. How a cell phone picture led to girl's suicide. - CNN 07.10.2010.
17. Kowalski, R.M. Limber, S. P. Electronic Bullying Among Middle School Students. – Journal of adolescent health 2007, Vol 41, No 6.
18. Kowalski, R.M., Limber, S. P. Psychological, Physical, and academic correlates of cyberbullying and traditional bullying. – Journal of adolescent health 2013, Vol 53, No 1.
19. Kowalski, R. M., Limber, S. P., Agatston, P. W. Cyberbullying: bullying in the digital age. Wiley-Blackwell, 2nd ed, 2012.
20. Kuusik, L. 5. ja 8. klassi õpilaste küberkiusamise tajumine küberkiusajate ja ohvrite võrdluses küberkiusamise kriteeriumitest lähtuvalt. Magistritöö. Tartu, 2016.
21. Kuusk, K. Küberkiusamine ja sellega seotud karakteristikud Tallinna koolide 7.-9. klasside õpilaste seas. Magistritöö. Tallinn, 2010.
22. Lorenz, B. Digiturbe spetsialist: kaitse oma last küberkiusamise eest. - Lääne elu 03.02.2016.
23. Marczak, M., Coyne, I. Cyberbullying at school: Good practise and legal aspects in the United Kingdom. – Australian journal of guidance & counselling 2010, Vol 20, No 2.
24. Menesini, E., Spiel, C. Introduction: Cyberbullying: Development, consequences, risk and protective factors. European Journal of Develomental Psychology 2012, Vol 9, No 2.
25. Nansel, T. R. *et al.* Bullying Behaviors Among US Youth. Prevalence and Association With Psychosocial Adjustment. Journal of American Medical Association 2001, Vol 285, No 16.
26. Naruskov, K. Küberkiusamine kolme Tartu linna ja kolme Tartu maakonna kooli näitel. Magistritöö. Tartu, 2009
27. Naruskov, K., Luik, P. Küberkiusamise fenomeni tajumine Eesti õpilaste seas: sooline võrdlus kiusamise kriteeriumite ja liikide alusel. - Eesti Haridusteaduste ajakiri 2015, Vol 2, nr 3.
28. Naruskov, K. *et al.* Estonian students' perception and definition of cyberbullying. – Trames: A journal of humanities & social sciences 2012, Vol 6, No 4.

29. Naumann, Z. Sobbing teen shoots herself dead in front of horrified family after being driven to suicide by „relentless cyber-bullies“ who set-up sex profiles for her. – The Sun 02.12.2016.
30. Nocentini, A. *et al.* Cyberbullying; Labels, Behaviours and Definition in Three European Countries. *Australian Journal of Guidance & Counselling* 2010, Vol 20, No 2.
31. Olwus, D. *Bullying in school. What we know and what we can do.* Oxford: Blackwell, 2005.
32. Olweus, D. Cyberbullying: an overrated phenomenon. – *European Journal of Developmental Psychology* 2012, Vol 9, No 5.
33. Ortega-Ruiz, R., Del Rey, R., Casas, J. A. Knowing, Building and Living Together on Internet and Social Networks: The ConRed Cyberbullying Prevention Program. – *International Journal of Conflict and Violence* 2012, Vol 6, No 2.
34. Patel, K. A. Cyberbullying: What's the „Status“ in England. – *San Diego International Law Journal*, 2012, Vol 13.
35. Punak, M. Postita targalt – meemide kunst. – *Eesti Lastekaitse Liit, Märka last*, 2017, nr 2.
36. Reinthal, T. Karistusõiguse suund – ülekriminaliseerimine? – *Juridica* 2010, No 10.
37. Rodkin, P. C., Fischer, K.. Cyberbullying from Psychological and Legal Perspectives. – *Missouri Law Review*, 2012, Vol 77, No 3.
38. Ruedy, M. C. Repercussions of a MyCspace teen Suicide: Should Anti-Cyberbullying Law be Created. – *North Carolina Journal of Law and Tehcnology*, 2008, Vol 9, No 2.
39. Salmivalli, S., Pöyhönen, V. *Cyberbullying in the Global Playground: Research from International Perspectives. Cyberbullying in Finland*, Wiley-Blackwell 2012.
40. Sari, S. V., Camadan, F. The new face of violence tendency: cyber bullying perpetrators and their victims. – *Computers in human behavior* 2016, Vol 59.
41. Skye Wingate, V., Minney, J. A., Guadagno, R. E. Sticks and stones can break your bones, but words will always hurt you: A review of cyberbullying. – *Social influence* 2013, Vol 8, No 2-3.
42. Slonje, R., Smith, P. K. Cyberbullying: another main type of bullying. – *Scandinavian journal of psychology* 2008, Vol 49, No 2.

43. Slonje, R., Smith, P. K., Frisen, A. The nature of cyberbullying, and strategies for prevention. - Computers in human behaviour 2013, Vol 29, No 1.
44. Smith, P. K. The nature of cyberbullying and what we can do about it. - Journal of research in special educational needs 2015, Vol 15, No 3.
45. Smith, P. K. *et al.* Cyberbullying: its nature and impact in secondary school pupils. – Journal of child Psychology and Psychiatry and Allied Disciplines 2008, Vol 49, No 4.
46. Snakenborg, J., Van Acker, R., Gable, R. A. Cyberbullying: prevention and intervention to protect our children and youth. – Preventing school Failure: alternative education for children and youth 2011, Vol 55 No 2.
47. Srivastava, A., Gamble, R., Boey, J. Cyberbullying in Australia: Clarifying the Problem, Considering the Solution. – International Journal of Children’s Rights 2013, Vol 21, No 1, p 29.
48. Sticca, F., Perren, S. Is Cyberbullying Worse than Traditional Bullying? Examining the Differential Roles of Medium, Publicity, Anonymity for the Perceived Severity of Bullying. – Journal of Youth and Adolescence 2013, Vol 42, No 5.
49. Sulbi, R. Rate’is poisse jahtiv ahistaja võis viia enesetapuni. – Postimees, 12.11.2008.
50. Tamm, L. Küberkiusamise ja tavakiusamise seosed ja erinevused ühe Eesti kutsekooli 16-aastaste noorte ja nende lapsevanemate arvamuse põhjal. Bakalaureusetöö. Tartu, 2015.
51. Vestvik, S. Cyber-bullying prevention in primary school. School leaders’ understanding of cyber-bullying prevention. Master thesis. Stord/Haugesund University College, 2011, p 18-19
52. Willard, N. M.S., J.D. Educator’s Guide to Cyberbullying and Cyberthreats. Centern for Safe and Responsible Use of the Internet, 2007
53. Ybarra, M., Mitchell, K. Online Aggressor/targets, aggressors, and targets: A comparison of associated youth characteristics. – Journal of Child Psychology and Psychiatry 2004, Vol 45, No 7

Normatiivmaterjalid:

54. Canada, Bill C-13, Protecting Canadians from Online Crime Act - <http://www.parl.gc.ca/HousePublications/Publication.aspx?Language=E&Mode=1&DocId=6830553&File=24#1> (19.03.2017)

55. Communications Acts 2003. Arvutivõrgus:
<http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2003/21/contents> (24.02.2017)
56. Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioon. RT 2000, 11,57.
57. Karistusseadustik – RT I 2001, 61, 364; RT I 31.12.2016, 14
58. Lapse õiguste konventsioon. RT II 1996, 16, 56.
59. Parandatud ja täiendatud Euroopa sotsiaalharta. RT II 2000, 15, 93.
60. Protection from Harassment Act 1997. Arvutivõrgus:
<http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1997/40/contents> (23.02.2017)
61. Põhikooli riiklik õppekava. – RT I 29.08.2014, 20

Kohtupraktika:

62. Emmett v. Kent School District No. 415, United States District Court, 92 F.Supp.2d 1088 (W.D.Wash. 2000)
63. J.S. ex rel. Snyder v. Blue Mountain School District, United States Court of Appeals, 650 F.3d 915 (3rd Cir. 2011)
64. J.S. v. Bethlehem Area School District, Supreme Court of Pennsylvania, 807 A.2d 803 (Pa. 2002).
65. Kowalski v. Berkeley County Schools, United States Court of Appeals, 652 F.3d 565.
66. People v. Marquan M. New York Court of Appeals, 2014 WL 2931482.

Muud allikad:

67. Cyber Crime Unit. Cyberkid. Arvutivõrgus: <http://www.cyberkid.gov.gr/en/> (15.03.2017)
68. Eesti Keele Instituut. Eesti keele seletav sõnaraamat. Arvutivõrgus:
<http://www.eki.ee/dict/ekss/> (09.10.2016)
69. Euroopa Parlament. Euroopa Parlamendi resolutsiooni ettepanek mobiiltelefoni teel toimuva noorte küberahistamise vastase võitluse kohta, 09.09.2015. Arvutivõrgus:
<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=//EP//NONSGML+MOTION+B8-2015-0943+0+DOC+PDF+V0//ET> (26.01.2017)
70. European Parliament. Cyberbullying Among Young People. Arvutivõrgus:
[http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2016/571367/IPOL_STU\(2016\)571367_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2016/571367/IPOL_STU(2016)571367_EN.pdf) (14.03.2017)

71. Haddon, L., Livingstone, S. and the EU Kids Online Network. EU Kids Online: National perspectives. Arvutivõrgus: <http://www.lse.ac.uk/media@lse/research/EUKidsOnline/EU%20Kids%20III/Reports/ PerspectivesReport.pdf> (11.04.2017)
72. Justiitsministeerium. Kriminaalpoliitika. Kriminaalpoliitika arengusuunad aastani 2018. Arvutivõrgus: <http://www.kriminaalpoliitika.ee/et/kriminaalpoliitika/kriminaalpoliitika-arengusuunad-aastani-2018> (06.10.2016)
73. Kalmus, V. Riskid ja turvalisus Internetis: Euroopa laste vaatenurk. Eu Kids Online. Arvutivõrgus: <http://www.lse.ac.uk/media@lse/research/EUKidsOnline/EU%20Kids%20II%20%282009-11%29/EUKidsExecSummary/EstoniaExecSum.pdf> (24.12.2016)
74. Karistusseadusiku ja välismaalaste seadus emuutmise seaduse eelnõu. 385 SE I. Arvutivõrgus: <https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/f9a7291c-8c46-4ad8-a740-4e1c55c83964/Karistusseadustiku%20ja%20v%C3%A4lismaalaste%20seaduse%20muutmise%20seadus/> (15.04.2017)
75. Kupiainen, R. et al. EU Kids Online: National Perspectives. Finland. Arvutivõrgus: <http://www.lse.ac.uk/media@lse/research/EUKidsOnline/EU%20Kids%20III/Reports/ PerspectivesReport.pdf> (27.02.2017)
76. Know it all. Arvutivõrgus: <http://www.childnet.com/resources/kia/> (25.10.2016)
77. Livingstone, S. *et al.* Children's Online risks and oppurtunities: Comparative findings from EU Kids Online and Net Children Go Online. Arvutivõrgus: http://eprints.lse.ac.uk/60513/1/_lse.ac.uk_storage_LIBRARY_Secondary_libfile_shared_repository_Content_EU%20Kids%20Online_EU%20Kids%20Online-Children%27s%20online%20risks_2014.pdf (25.03.2017)
78. Markina, A., Žarkovski, B. Laste hälbiv käitumine Eestis. Arvutivõrgus: http://www.kriminaalpoliitika.ee/sites/krimipoliitika/files/elfinder/dokumentid/laste_kaitumise_uuring_2014.pdf (15.03.2017)
79. MTU Lastekaitse Liit. Kiusamisest vabaks. Arvutivõrgus: <http://www.kiusamisestvabaks.ee/> (15.03.2017)

80. MTÜ Lastekaitse Liit. Targalt internetis. Arvutivõrgus: <http://www.targaltinternetis.ee/> (14.03.2017)
81. MTÜ Noorteühing TORE. Arvutivõrgus: <http://www.tore.ee/index.php> (15.03.2017)
82. NoBullying.com. The Topp Six Unforgettable Cyberbullying Cases Ever. Arvutivõrgus: <https://nobullying.com/six-unforgettable-cyber-bullying-cases/> (17.04.2017)
83. Riigikogu, XII Riigikogu stenogramm. Arupärimine Eestis leviva küberkiusamise kohta (nr 421). 08.09.2014. Arvutivõrgus: <http://stenogrammid.riigikogu.ee/et/201409081500#PKP-15404> (24.02.2017)
84. Paus-Hasebrink, I. et al. EU Kids Online: National Perspectives. Austria. Arvutivõrgus: <http://www.lse.ac.uk/media@lse/research/EUKidsOnline/EU%20Kids%20III/Reports/PerspectivesReport.pdf> (26.02.2017)
85. Politsei- ja Piirivalveamet. Küberkiusamine. Arvutivõrgus: <https://www.politsei.ee/et/nouanded/noorele/kuberkiusamine/> (03.09.2016)
86. Ponte, C. Jorge, A. EU Kids Online: National Perspectives. Portugal. Arvutivõrgus: <http://www.lse.ac.uk/media@lse/research/EUKidsOnline/EU%20Kids%20III/Reports/PerspectivesReport.pdf> (27.02.2017)
87. SA Kiusamisvaba kool. Arvutivõrgus: <http://www.kivaprogram.net/estonia> (14.03.2017)
88. Staksrud, E. EU Kids Online: National Perspectives. Norway. Arvutivõrgus: <http://www.lse.ac.uk/media@lse/research/EUKidsOnline/EU%20Kids%20III/Reports/PerspectivesReport.pdf> (18.04.2017)
89. ThinkUKnow. Arvutivõrgus: <https://www.thinkuknow.co.uk/> (25.10.2016)
90. Vabariigi Valitsus. Vägivalla vähendamise arengukava aastateks 2015-2020. Arvutivõrgus: https://valitsus.ee/sites/default/files/content-editors/arengukavad/vagivalla_ennetamise_strateegia_2015-2020_kodulehele.pdf (24.03.2017)
91. Vabariigi Valitsus. Vägivalla ennetamise strateegia aastateks 2015-2020, 2015. Arvutivõrgus: https://valitsus.ee/sites/default/files/content-editors/arengukavad/vagivalla_ennetamise_strateegia_2015-2020_kodulehele.pdf (01.02.2017)
92. Õiguskantsler. Laste ja noorte õigused. Arvutivõrgus: <http://www.oiguskantsler.ee/et/laste-ja-noorte-%C3%B5igused> (14.03.2017)

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Kristiina-Marita Alliksoo,

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose
Küberkiusamine, selle eri vormid ja nende tõkestamine alaealiste seas,

mille juhendaja on PhD Marianne Paimre,

1.1. reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;

1.2. üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.

2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tallinnas **02.05.2017**